

Move it !
IAIOAG If i

*Een praktijkgericht onderzoek
naar de invloed van frequenter buitenspelen
op naar buiten gekeerd ongewenst gedrag*

Lisette Danen
Student nummer: 2620723
Master Special Educational Needs (M SEN)
Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg
Leerroute: Gedrag
Begeleid door: Pauline Bruinsma
April 2016

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inleiding	4
Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Probleemanalyse	6
1.3 Onderzoeksdoel	7
1.4 Relevantie van het onderzoek	8
1.5 Onderzoeksvraag en deelvragen.....	9
1.6 Kernbegrippen	9
Hoofdstuk 2 Theoretisch kader	10
2.1 Naar buiten gekeerd (on)gewenst gedrag	10
2.2 De onderwijsovertuiging uit Finland	12
2.3 De invloed van beweging op gedrag	14
2.4 Buitenspelen	16
Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie	17
3.1 Onderzoeksstrategie	17
3.2 Onderzoeksmethoden en instrumenten.....	18
3.3 Ethische aspecten	24
3.4 Validiteit en betrouwbaarheid	25
3.5 Triangulatie	25
Hoofdstuk 4 Data-analyse en resultaten	26
4.1 Datapresentatie deelvraag 1	26
4.2 Datapresentatie deelvraag 2	29
4.3 Datapresentatie deelvraag 3	30
4.4 Datapresentatie onderzoeksvraag.....	34
Hoofdstuk 5 Conclusie, discussie en aanbevelingen	38
5.1 Conclusie en discussie	38
5.2 Aanbevelingen	42
5.3 Plannen voor de toekomst	43
Literatuurlijst	44
Bijlagen	48
Bijlage 1 Onderverdeling interventies op basis van gedrag	48
Bijlage 2 Observatielijst 'Hoe vaak wordt er buiten gespeeld?'	49

Bijlage 3 Enquêtes voor kinderen, naar gedrag en de kwaliteit van het buitenspelen.....	50
Bijlage 4 Enquêtes voor ouders, naar gedrag en de kwaliteit van het buitenspelen.....	52
Bijlage 5 Enquêtes voor leraren, naar gedrag en de kwaliteit van het buitenspelen	57
Bijlage 6 Turfobservatielijst '(On)gewenst gedrag'.....	58
Bijlage 7 Feedback van critical friends	60
7.1 Presentatie aan het werkveld	60
7.2 Feedbackformulieren presentatie Praktijkgericht onderzoek	61
7.3 Feedback van critical friends en aanpassingen naar aanleiding van feedback	67
Bijlage 8 Verwerkingsopdrachten	78
8.1 Verwerkingsopdracht Basiskaders beeldbegeleiding en video interactie analyse	78
8.2 Verwerkingsopdracht Gedrag en motoriek	87

Samenvatting

Dit praktijkgericht actieonderzoek is gebaseerd op vraagstukken van het team van de onderzoeksschool betreffende de aanpak van ongewenst gedrag. In Finland is op onderzoek gegaan naar een antwoord op deze vraagstukken. Het Finse onderwijs staat internationaal immers zeer goed bekend (Sahlberg, 2012). Daar is een 'pareltje' ontdekt dat ondersteunt ter preventie en bij de afname van ongewenst gedrag, namelijk 'frequenter buitenspelen'. Vanuit deze ontdekking is onderstaande onderzoeksvraag ontstaan:

“Op welke wijze heeft frequenter buitenspelen invloed op naar buiten gekeerd ongewenst gedrag op de speelplaats door kinderen uit groep 8?”

Voorafgaand aan dit praktisch onderzoek zijn observaties en enquêtes onder kinderen, ouders en leraren afgenomen. Deze beginfase is gevolgd door de onderzoeksperiode. De preventieve, positieve en schoolbreed inzetbare interventie 'frequenter buitenspelen' is op de onderzoeksschool in groep 8 beproefd. Tijdens de afsluitende periode is wederom geobserveerd en zijn enquêtes afgenomen.

Uit de statistieken valt te concluderen dat het 'frequenter buitenspelen' een positieve invloed heeft gehad op het reduceren van naar buiten gekeerd ongewenst gedrag. Zowel het team als de kinderen van de onderzoeksschool spreken over een geslaagd onderzoek. Kanttekeningen die hierbij gemaakt kunnen worden, zijn dat het onderzoek een betrekkelijk korte periode omvat en er sprake is van slechts een onderzoeksschool. Dit leidt tot de vraag of de behaalde resultaten zullen beklijven. Kinderen zelf weten het al: Op onze droomschool hebben we minder lessen en mogen we meer spelen om te kunnen ontwikkelen, aldus groep 8 van de onderzoeksschool en 'De Staat van de Leerling' door Inspectie van het Onderwijs (2016). De uitkomsten van het onderzoek zijn echter dermate interessant dat plannen voor vervolgonderzoek en implementatie worden gesmeed.

Inleiding

Mijn naam is Lisette Danen. Ik ben werkzaam in groep 8 op een reguliere Daltonbasisschool; de onderzoeksschool. Gedrag van mensen heeft me altijd al geïnteresseerd, omdat uit gedrag van alles op te maken is. Zo wordt ongewenst gedrag* door mij beschouwd als een signaal; een schreeuw om hulp. Door het leerkrachtgedrag aan te passen, kan invloed uitgeoefend worden op het gedrag van kinderen. Iedereen hecht betekenis aan gedrag en interpreteert dit. Een interpretatie kan veel invloed hebben op het beeld dat men van iemand heeft (Mens en samenleving, 2013). Het is daarom van belang te begrijpen waarom dit gedrag zich voordoet en waar het vandaan komt. Door als leerkracht begrip te tonen en de hulp aan te reiken die een kind nodig heeft, zoals een rustplek of een extra bewegingsmoment zal het kind minder ongewenst gedrag laten zien. Begrip is dus met name van belang voor kinderen met leer- en gedragsproblemen die in het kader van het passend onderwijs het regulier onderwijs zullen gaan volgen. Deze kinderen beter begrijpen en begeleiden, is de belangrijkste drijfveer van mijn keuze geweest om deze Master SEN opleiding te gaan volgen.

(*Wanneer het in dit onderzoek over 'ongewenst gedrag' gaat, wordt bedoeld op 'naar buiten gekeerd ongewenst gedrag').

Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling

1.1 Aanleiding

Op de onderzoeksschool is 'respectvol met elkaar omgaan' een waardevol item, omdat er vanuit een basis van respect vertrouwen ontstaat en samengewerkt kan worden. De uitwerking hiervan blijkt in de praktijk van alledag niet altijd eenvoudig te zijn. Leerlingen met gedragsmatige- en sociaal-emotionele problemen vormen een uitdaging. Pesterijen, het buitensluiten van kinderen en een agressieve houding zijn ongewenste gedragingen die op de onderzoeksschool voorkomen. Om de sociaal-emotionele ontwikkeling te bevorderen, is de stuurgroep, waarvan ik deel uitmaak, sinds januari 2015 bezig met de implementatie van de gedragsaanpak 'School Wide Positive Behavior Support' (Golly & Sprague, 2015). Hiermee wordt getracht een krachtige en duurzame aanpak in de school te ontwikkelen die zichtbare, blijvende effecten heeft op het gedrag van alle kinderen. Uit onderzoek blijkt dat dit een goed werkende, efficiënte aanpak is, aangezien er uitgegaan wordt van het positieve en de aanpak schoolbreed gedragen wordt (Das et al, 2014). Hoewel er in Nederland nog geen effectstudies naar SWPBS zijn gedaan, hebben effectstudies in Noorwegen en Amerika veelbelovende resultaten opgeleverd. Zowel in de klassen als schoolbreed blijkt een significante afname van ongewenst gedrag en disciplinaire maatregelen geconstateerd (NJl, 2014).

Omdat het team op de onderzoeksschool vraagstukken heeft betreffende de aanpak van ongewenst gedrag in dit traject, is het interessant om te onderzoeken hoe goed functionerende scholen in het buitenland met sociaal-emotionele ontwikkeling omgaan. Welke extra ondersteuning bieden zij aan kinderen met ongewenst gedrag? Al jarenlang doen positieve geluiden over het Finse onderwijs de ronde, zowel op cognitief als op sociaal-emotioneel gebied. Ik ben gemotiveerd te ontdekken of deze geluiden kloppen. Wat doen zij daar in Finland anders dan anderen, waardoor de ontwikkeling van kinderen floreert? Wat is de theorie en hun gedachte erachter? Het Finse onderwijs staat internationaal zeer goed bekend, zij bieden inclusief onderwijs, de kinderen gaan er met plezier naar school en zij leveren de beste resultaten (Sahlberg, 2012; OECD, education GPS, z.d. & Onderwijsgroeten uit Finland, 2013). Dit alles ondanks het feit dat kinderen nauwelijks huiswerk krijgen en zij minder tijd per dag in school doorbrengen (The Finland Phenomenon 1 of 4, 2012). Ik heb gehoopt in Finland een 'pareltje' te vinden dat ook in Nederland ondersteunt bij het schoolbreed en preventief op positieve wijze begeleiden van kinderen in hun sociaal-emotionele ontwikkeling.

1.2 Probleemanalyse

Om helder te krijgen welke hulpvragen aangaande SWPBS er in het team liggen, is vooronderzoek verricht. Tijdens de teamvergadering is geïnventariseerd waar, zowel op micro- als op mesoniveau, problemen worden ervaren of worden voorzien betreffende SWPBS. Wat vanuit het team sterk naar voren komt, is de vraag hoe te voorkomen dat kinderen ongewenst gedrag vertonen, dan wel hoe dit ongewenste gedrag te verminderen. Deze worsteling is terug te zien in de praktijk. Kinderen met ongewenst gedrag belanden dikwijls met een time-out buiten de groep. Het in kaart brengen van het exact aantal kinderen per klas op de onderzoeksschool dat ongewenst gedrag vertoont (bijlage 1), laat de volgende percentages zien. Het blijkt dat 72% van de kinderen op de onderzoeksschool bij het vertonen van ongewenst gedrag geholpen is bij een enkele terechtwijzing. Deze kinderen hebben direct in de gaten dat hun gedrag niet gepast is en zijn met het oog op verdere consequenties in staat gewenst gedrag te vertonen. Volgens Golly & Sprague (2015) ligt het gemiddelde rond de 85-90%. Extra ondersteuning, als een beloningssysteem of aanvullende gedragslessen, is nodig voor 15% van de kinderen, zij laten vaker of heftiger ongewenst gedrag zien, zoals vechten en schelden. Voor hen helpt de terechtwijzing niet, zij hebben een time-out buiten de groep nodig. De overige 13% van de kinderen vertoont geregeld ongewenst gedrag. Zij zullen bijvoorbeeld dwars en brutaal overkomen en laten frequent agressief of explosief gedrag zien. Zij hebben individuele, zeer intensieve interventies nodig. Zo beschikken zij over een individueel pedagogisch handelingsplan, zijn er nauwe contacten met hun ouders en krijgen zij extra sociaal-emotionele begeleiding buiten de groep. Geconstateerd kan worden dat de onderzoeksschool een relatief laag percentage (72%) kinderen heeft dat gewenst gedrag vertoont. Het team ervaart moeite met de hoge mate van ongewenst gedrag. Ongewenst gedrag vraagt veel energie van leraren. Het team zou het gewenst gedrag willen verhogen naar een gemiddeld percentage van 85%.

Het heeft meerwaarde te onderzoeken welke ondersteunende interventies we kinderen op sociaal-emotioneel gebied kunnen bieden ten bate van gewenst gedrag. Om gewenst gedrag toe te laten nemen en ongewenst gedrag zoveel mogelijk te voorkomen, worden alle kinderen in dit onderzoek meegenomen (Goei et al, 2010). Van Overveld (2010) bevestigt deze visie. Hij beweert dat de samenleving pas duurzaam veilig wordt als maatregelen en financiële middelen ingezet gaan worden voor vroegtijdige signalering en preventie van ongewenst gedrag.

1.3 Onderzoeksdoel

Het uiteindelijke doel is het vinden van een waardevolle interventie waarmee gewenst gedrag kan worden aangeleerd en ongewenst gedrag kan worden voorkomen. Naar aanleiding van de probleemanalyse ben ik in Finland op zoek gegaan. Deze reis en de ontdekte interventies zijn inspirerend gebleken. Twee van deze Finse interventies lijken geschikt om in de praktijk te onderzoeken. Het betreft 'frequenter buitenspelen' en 'special needs classes'. Uit overleg met de directie en het team blijkt dat het opzetten van een 'special needs class' organisatorisch en formatie technisch niet op korte termijn te realiseren is. In schooljaar 2016-2017 is er de mogelijkheid het opzetten van een dergelijke groep nader te onderzoeken. Er wordt gekozen voor de interventie: 'Frequenter buitenspelen'.

Het onderzoeksdoel is: Nagaan of de interventie 'Frequenter buitenspelen' praktisch uitvoerbaar is op de onderzoeksschool en of deze effectief is ten aanzien van het reduceren van ongewenst gedrag.

1.4 Relevantie van het onderzoek

Sociaal-emotionele ontwikkeling is van belang in ieders leven, aldus Schreuder en Messing (2012). Wanneer een kind moeite heeft zich sociaal te gedragen of zich gewenst gedrag niet eigen heeft gemaakt, zal het kind zich minder adequaat aan situaties kunnen aanpassen. Uiteindelijk kan dit ertoe leiden dat het kind door de groep en later door de maatschappij wordt afgewezen. Goede sociale relaties daarentegen versterken het zelfvertrouwen (Schreuder & Messing, 2012). Voor kinderen met ongewenst gedrag is het moeilijker om in het sociale verkeer te functioneren. De school biedt unieke kansen om positief gedrag aan te leren, constateert Matthys (2012). Volgens hem kan er een omgeving gecreëerd worden, die gewenst gedrag aanleert, uitlokt en bekrachtigt. Mijns inziens dient voor kinderen met ongewenst gedrag op school extra aandacht te zijn voor het ondersteunen en ontwikkelen van hun sociale vaardigheden. School is immers een soort sociale werkplaats waar kinderen groeien door de omgang met leeftijdsgenoten, vaardigheden ontwikkelen en zich spiegelen aan geboden voorbeelden, aldus Van Lieshout (2009). Daarnaast is het aantal kinderen met ongewenst gedrag in Nederland groeiend, wat ondersteunende interventies noodzakelijk maakt (Van Tuijl, 2009). Het inzetten van efficiënte interventies lijkt een kans te bieden op verbetering van de Nederlandse onderwijspraktijk en uiteindelijk de Nederlandse maatschappij. Het lijkt mij essentieel om kinderen spelenderwijs met elkaar in contact te brengen, omdat daar de basis ligt voor sociaal handelen (OMJS, 2012). Alsmede is het interessant te bekijken in welke mate effectieve leertijd een rol speelt in het geheel. Zou het anders organiseren van de onderwijstijd waardoor meerdere buitenspel momenten gecreëerd worden, kunnen bijdragen aan het terugdringen van ongewenst gedrag? Wellicht zou het onderzoeken van een andere indeling van onderwijstijd tevens relevant kunnen zijn voor het schoolbestuur. Zij zijn immers op zoek naar een oplossing voor de discrepantie in tijd van als gevolg van het invoeren van het continuurooster en de werktijdsfactor van vele leerkrachten.

1.5 Onderzoeksvraag en deelvragen

Naar aanleiding van de probleemanalyse en het daaruit voortvloeiende vooronderzoek in Finland is de volgende onderzoeksvraag helder geworden:

“Op welke wijze heeft frequenter buitenspelen invloed op naar buiten gekeerd ongewenst gedrag op de speelplaats door kinderen uit groep 8?”

Vanuit deze onderzoeksvraag zijn de volgende deelvragen ontworpen:

- 1. Hoe vaak en op welke wijze wordt er momenteel op de onderzoeksschool in groep 5 tot en met 8 tijdens schooltijd buiten gespeeld?*
- 2. Welk ongewenst gedrag doet zich voor?*
- 3. Hoe wordt de uitgekozen Finse interventie 'Frequenter buitenspelen' door kinderen, leraren en ouders ervaren?*

1.6 Kernbegrippen

Vanuit de onderzoeksvraag worden de volgende onderstreepte begrippen onder de aandacht gebracht:

De vanuit Finland afkomstige, goed werkende interventie 'Frequenter buitenspelen' wordt ingezet om naar buiten gekeerd ongewenst gedrag binnen de sociaal-emotionele ontwikkeling te verminderen, dan wel te voorkomen.

Hoofdstuk 2 Theoretisch kader

In het theoretisch kader worden vanuit de literatuur verschillende kernbegrippen uitgelegd, welke een rode draad vormen voor dit onderzoek.

2.1 Naar buiten gekeerd (on)gewenst gedrag

Ieder kind heeft positieve, interessante 'eigen'aardigheden stelt Van Lieshout (2009). Evenwel vertoont ieder kind wel eens ongewenst gedrag. Zodra dit ongewenst gedrag zich geregeld voordoet, ondanks goede feedback niet overgaat en storend is voor de omgeving, is er sprake van probleemgedrag. (Van Lieshout, 2009; Quekel, 2013; Verhulst, 2008; Van Meersbergen & Jeninga, 2012). Om probleemgedrag te voorkomen, hebben kinderen die ongewenst gedrag laten zien interventies nodig. Interventies die het gedrag van kinderen ondersteunen en welke aansluiten bij de specifieke onderwijsbehoeften. De praktijk beschouwend blijkt dat het geven van een verantwoordelijke taak, een rustplek, een beloningssysteem of extra beweging helpend kan zijn. Ik deel de visie van Orobio del Castro (2005) dat om kinderen met ongewenst gedrag te kunnen helpen bij hun ontwikkeling het belangrijk is inzicht in hun denkpatronen te krijgen. Zo kan het gedrag van deze kinderen beter begrepen worden en dit zal helpen bij het vinden van de juiste interventies. Nog beter lijkt het om preventief te werk te gaan. Alle kinderen dienen de mogelijkheid te hebben op een goed ontwikkelperspectief. Zo wordt kinderen op de onderzoeksschool gewenst gedrag aangeleerd (Golly & Sprague, 2015).

In dit onderzoek is getracht naar buiten gekeerd ongewenst gedrag concreter te maken. Zo kan gestructureerd bepaald worden welke ongewenste gedragingen zich tijdens het buitenspelen voordoen. De lijn van gedragingen in de literatuur (Van der Wolf & Van Beukering, 2009; Van Lieshout, 2009; Quekel, 2013; Van Meersbergen & Jeninga, 2012) alsmede het gedrag van kinderen op de onderzoeksschool hebben als fundament gediend bij het bepalen van concreet waarneembare categorieën van ongewenst gedrag. De volgende vier categorieën dienen als kapstok: verbaal ongewenst gedrag, fysiek ongewenst gedrag, buitensluiten en iets vernielen.

Om een helder totaalbeeld te krijgen, is op gelijke wijze in dit onderzoek de subcategorie 'gewenst gedrag' bepaald en opgenomen, met de concreet waarneembare basisgedragingen: 'compliment uitdelen' en 'iemand helpen'.

Omgaan met (on)gewenst gedrag

Breedveld (2010) stelt dat het voor kinderen met ongewenst gedrag moeilijk is om in het sociale verkeer te functioneren. Daarnaast wordt hun sociaal-emotionele ontwikkeling bedreigd (Quekel, 2013). Dit is een gevolg van de negatieve reacties dat hun ongewenste gedrag oproept. Wanneer deze theorie aan de praktijksituatie wordt gekoppeld, kan geconstateerd worden dat naar buiten gekeerd ongewenst gedrag andere kinderen afstoot. Door minder sociale contacten met leeftijdgenoten kunnen ze zich onvoldoende sociale vaardigheden eigen maken (Quekel, 2013). Mijns inziens ligt er op school een uitdaging om extra aandacht te bieden aan het ondersteunen en ontwikkelen van sociale vaardigheden. Zo zouden lessen in gewenst gedrag een effectief ondersteuningsmiddel kunnen zijn (Golly & Sprague, 2015). Alsmede zou het frequenter buitenspelen gestimuleerd kunnen worden. Daar leren kinderen immers omgaan met vrije situaties waarin contact met anderen ontstaat en samen activiteiten worden ondernomen. Dit is het uitgangspunt voor het ontwikkelen van sociale vaardigheden (OMJS, 2012). Schoolbrede, preventiegerichte interventies en kennis en inzicht in gedrag (Van Meersbergen en Jeninga, 2012) lijken essentieel om ongewenst gedrag te voorkomen, dan wel gewenst gedrag te doen toenemen. Een inzicht dat op de onderzoeksschool kan leiden tot een toename van het huidige 72% naar een gemiddelde van 85% gewenst gedrag. Door de omgeving te veranderen, verandert tevens het gedrag van het individu (Van Meersbergen & Jeninga, 2012). Dit onderzoek, gebaseerd op de Finse interventie 'frequenter buitenspelen', zou deze opvatting kunnen uitwijzen.

2.2 De onderwijsvertoegening uit Finland

Verbetering van het Finse onderwijsstelsel

Uit TIMSS en PISA onderzoeken blijkt dat het onderwijssysteem in Finland zich in de loop der jaren ontwikkeld heeft van een middelmatig naar een zeer succesvol systeem (Breebaart, 2012). Sahlberg (2012) deelt deze onderwijsgedachte en stelt dat om de onderwijskwaliteit te verbeteren de Finnen zich zijn gaan richten op samenwerking, persoonlijk leren, gelijkwaardigheid en professionaliteit. Naast de goede resultaten blijken kinderen met plezier naar school te gaan. Te constateren valt dat de onderwijspraktijk in Finland mogelijkheden biedt tot het ontdekken van interessante interventies ten bate van een toename van gewenst gedrag.

Kenmerken van het Finse onderwijs

Het tegenwoordige Finse onderwijs kenmerkt zich volgens Sahlberg (2012) doordat Finse leraren minder lesuren geven dan leraren in de rest van Europa. Zo houden leraren tijd en energie over om hun eigen curriculum te bedenken en samen te werken. In het Nederlands onderwijssysteem heeft zo'n 80% van de leerkrachten last van hoge werkdruk, welke voornamelijk wordt veroorzaakt door activiteiten buiten het lesgeven. Hoewel verschillende van deze taken geschrapt zouden kunnen worden, wil een overgrote meerderheid van de leraren dat aandacht voor ongewenst gedrag, zoals het 'pesten' behouden blijft (ANP, 2016). Volgens mij zou meer tijd voor leraren, in plaats van alleen kwantiteit, ook kwaliteit leveren. Verbetering welke zich zowel op cognitief- als op sociaal-emotioneel gebied manifesteert, zoals het doordacht aanpakken van ongewenst gedrag.

Zowel Sahlberg (2012) als The Finland Phenomenon 1 of 4 (2012) beschrijft dat er in het Finse onderwijs nauwelijks toetsen zijn, wat naar mijn idee kinderen de gelegenheid geeft hun eigen leerstijl te ontwikkelen. Uit de Finse praktijk en uit gesprekken met leraren uit Kajaani blijkt dat Finse kinderen zelden toets stress ervaren, laat staan dat deze stress zijn weerslag zou hebben op het gedrag van kinderen. Het Nederlandse Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2005) is in de veronderstelling dat scholen en stakeholders door middel van gestandaardiseerde toetsen een beeld krijgen van de effectiviteit van het totale onderwijsprogramma. De nadruk ligt op de basisvaardigheden taal en rekenen. Deze toetsen zeggen echter niet alles over de cognitieve vermogens, weinig over de executieve functies en niets over het gedrag van het kind. Omdat ongewenst gedrag in het onderwijs toeneemt of misschien juist omdat de stress toeneemt, zou er meer aan preventie van deze problematieken gedaan mogen worden (Van Overveld, 2010). Wanneer druk weggenomen wordt door kinderen tijdig te laten bewegen, zou dit mijns inziens zowel hun cognitieve als sociaal-emotionele ontwikkeling, dus

tevens hun gedrag, positief beïnvloeden. Fysieke activiteit vermindert stress, aldus Stegeman (2007).

Effectieve leertijd

Wat opvalt is dat de kinderen in Finland minder tijd per dag in school doorbrengen en toch veel vakantie genieten (The Finland Phenomenon 1 of 4, 2012). Uit OESO onderzoek (Organisatie van Economische Samenwerking en Ontwikkeling) (Sahlberg, 2013) is gebleken dat er grote verschillen zijn in het totaal aantal uren lestijd voor kinderen van 7 tot 14 jaar. Er lijkt echter nauwelijks verband te zijn tussen het aantal uren instructie en de daaruit voortkomende leerprestaties. Finland scoort in de PISA lijst zelfs boven Nederland (Sahlberg, 2013). Nu rijst de vraag of 'meer' in dit geval ook 'beter' is...Als je het mij vraagt, dient er gekeken te worden naar kwaliteit. Leraren in Finland hebben meer tijd om samen te werken en zicht te krijgen op werkwijzen en ontwikkeling (Sahlberg, 2013). Daarnaast zou er voor kinderen meer tijd beschikbaar zijn om buiten te spelen en zo sociale interacties te ontwikkelen en door lichaamsbeweging stress te ontladen.

Vanuit de onderwijspraktijk in Kajaani valt te constateren dat de lestijd in Finland anders ingedeeld is dan in Nederland. In Finland wordt gewerkt met lesblokken van 45 minuten. Elk blok wordt gevolgd door een pauze van een kwartier. Hoewel scholen autonomie hebben, blijft deze tijdsindeling gebruikelijk (Sahlberg, 2012). De 'curator', oftewel de 'social worker' van de school in Kajaani stelt dat deze indeling zowel de concentratie als het gedrag van kinderen ten goede komt. Immers is de concentratieboog van kinderen nooit langer dan 40 minuten en op deze wijze kunnen zij tijdig stoom afblazen. Hoe effectief leren we eigenlijk in Nederland? In het Voortgezet Onderwijs wordt gewerkt met blokken van 50 minuten, waarna de leerlingen even beweging hebben, door naar het volgende lokaal te lopen. In het basisonderwijs daarentegen dienen kinderen soms 105 minuten aaneen te leren. Zij hebben echter slechts een concentratieboog van 30 minuten (Universiteit Leiden, 2011). Daarna is gedurende 15 tot 30 minuten andere activiteit nodig om mentaal te kunnen focussen. Neurologen stellen dat lichaamsbeweging angst en spanningen neutraliseert. Daarnaast zorgt lichaamsbeweging voor de aanmaak van nieuwe hersencellen (Universiteit Leiden, 2011). De invloed van voldoende bewegen, is tevens terug te zien in het rustige gedrag dat de kinderen in Finland vertonen, aldus de curator van de school in Kajaani. De kinderen kunnen zo tijdig ontladen. Zowel in de afzonderlijke klaslokalen als door de hele school heen hangt een rustige sfeer. Kinderen ogen kalm en beheerst en lijken respect voor elkaar en de leraar te hebben. In het Nederlandse onderwijs vormt het omgaan met kinderen die naar buiten gekeerd ongewenst gedrag vertonen een probleem (Van Tuijl, 2009). Het onderdeel 'frequenter bewegen' van het Finse onderwijsconcept fascineert me, omdat het een oplossing zou kunnen zijn voor het verminderen van ongewenst gedrag.

2.3 De invloed van beweging op gedrag

Het effect van beweging

Het effect van beweging op leren, concentratie en taak-werkhouding is bewezen. Uit onderzoeken is gebleken dat fysieke activiteit kan leiden tot betere concentratie en de cognitieve prestaties kan bevorderen (Dordel & Breithecker, 2003; Metzler, z.d.; Hollmann & Strüder, 2003; Raviv & Low, 1990 In Stegeman, 2007). Kinderen met naar buiten gekeerd ongewenst gedrag hebben vaak aandachts- en concentratieproblemen die kunnen leiden tot slechtere schoolprestaties. Door het verlengen van de aandachtsboog kunnen schoolprestaties verbeteren. De praktijk leert dit doordat kinderen met gedrag- en/of concentratieproblemen die tussen de lessen door bewegen, vervolgens rustiger worden en weer geconcentreerd aan de slag gaan. Ook Bussemaker (2007) in Breedveld et al (2010) stelt dat beweging op school een positieve ontwikkeling bewerkstelligt. Hij beweert dat door de hoge participatiegraad en de (potentiële) leeromgeving beweging op school zou bijdragen aan de opvoeding van kinderen en het ontwikkelen van hun talenten. Beweging kan in de maatschappij dus van grote betekenis zijn. Kinderen leren door fysieke activiteit om te gaan met anderen (Stegeman, 2007). Dit zou kunnen betekenen dat wanneer kinderen op school frequenter gaan bewegen door buiten te spelen, zij op speelse wijze zelfvertrouwen opbouwen, zij sociaal vaardiger worden, zij leren afspraken na te komen en gezag te aanvaarden. Ongewenst gedrag zou afnemen en gewenst gedrag zou toenemen. Er blijkt naar deze eventuele effecten op school nauwelijks onderzoek te zijn gedaan. Stegeman (2007) bevestigt deze veronderstelling, alsmede dat onderzoek naar de relatie tussen fysieke activiteit en het psychisch welbevinden onder kinderen is achtergebleven. Het doel van dit onderzoek is erachter te komen of frequenter bewegen, in de vorm van buitenspelen, uiteindelijk leidt tot minder ongewenst gedrag.

De samenhang tussen bewegen en gedrag

Iedere vier jaar vindt onder auspiciën van de World Health Organisation (WHO) het HBSC-onderzoek (Health Behaviour in School-aged Children) plaats. Dit internationaal onderzoek wordt gehouden om zicht te krijgen op de samenhang tussen gedragsproblematiek en bewegen bij leerlingen van twaalf tot en met zestien jaar (Breedveld et al, 2010). Uit de onderzoeksuitkomsten blijkt dat kinderen met emotionele of gedragsproblemen stelselmatig minder participeren in sport en bewegen (Breedveld et al, 2010). Terwijl beweging mijns inziens juist helpend zou kunnen zijn in het ontladen en opdoen van sociale contacten. Stegeman (2007) bevestigt dat fysieke activiteit mogelijkheden biedt om positieve sociale interacties en gewenst gedrag te bevorderen. Tegelijkertijd is er volgens hem kans dat deelname

aan sport- en bewegingsactiviteiten negatief gedrag stimuleert. Dit is waarschijnlijker in een competitieve context, die rivaliteit en afwijzing benadrukt. De cruciale factor voor het ontwikkelende gewenst gedrag is de aanwezigheid van een op positieve interacties en waarden gericht programma. Door middel van SWPBS (Golly & Sprague, 2015) wordt er op de onderzoeksschool aan deze voorwaarden voldaan, waardoor frequenter bewegen meer kans op afname van ongewenst gedrag en toename van gewenst gedrag heeft. Een groot voordeel van het frequenter bewegen in de vorm van buitenspelen op de onderzoeksschool lijkt de mogelijkheid tot een brede en gelaagde aanpak (Baat & Moerkens, 2013).

Het belang van beweging in het onderwijs

De klassieke studie van Hervet (1952, in Stegeman, 2007) wijst uit dat beweging in het onderwijs een positieve tendens bewerkstelligt. In zijn experiment werd 26% van de voor andere vakken ingeruimde lestijd besteed aan fysieke activiteit. De schoolprestaties gingen niet achteruit, de kinderen hadden meer aandacht tijdens de lessen, ongewenst gedrag bleek verminderd en het schoolverzuim was gedaald. Opvallend dat dit in 1952 al geconstateerd werd, maar de tendens in Nederland in de loop der jaren juist de andere kant op is gegaan. Gebleken is dat extra beweegtijd ten koste van lestijd geen negatieve effecten heeft op leerprestaties (Borghouts & Jans, 2011). Toch zitten kinderen uren aaneengesloten binnen in school. Inspectie ziet erop toe dat er geen onderwijstijd weggesnoept wordt door bijvoorbeeld het nuttigen van fruit. Dit dient onder de pauze te gebeuren, die juist relevant zou kunnen zijn voor kinderen om te ontladen, te bewegen en energie op te doen. Daarnaast komen kinderen tijdens het buitenspelen voor keuzes te staan, die ze met elkaar moeten afwegen. Hier ligt de basis voor het oefenen van sociale vaardigheden (OMJS, 2012).

Internationaal zijn er binnen het bewegingsonderwijs, in zomerkampen en sportverenigingen, studies en projecten geweest om de sociale vaardigheden van kinderen te verbeteren (Anderson, Rush, Ayllon, & Kandel, 1987; Sharpe et al., 1995; Sharpe, Crider, Vyhlidal, & Brown, 1996, allen in Clenendinning, Businelle, & Kelley, 2005, in Breedveld et al, 2010). Uit deze studies kan geconcludeerd worden dat kinderen die deel hebben genomen, meer gewenst gedrag laten zien, zoals het oplossen van conflicten, waardoor een afname in sociale uitsluiting wordt bereikt (Breedveld et al, 2010). Al met al reden genoeg eens te onderzoeken of frequenter bewegen, in de vorm van buitenspelen, in het onderwijs een positief effect heeft op de afname van ongewenst gedrag.

2.4 Buitenspelen

Goed buitenspelen is naar mijn idee ontdekken en bewegen in een omgeving, op een plek waar je met anderen in contact komt. Buitenspelen heeft een open en onvoorspelbaar karakter. Bovendien wordt het door kinderen zelf geïnitieerd (Tovey, 2011. In OMJS, 2012). Ik deel de mening van de directrice van de Finse school. Zij geeft aan buitenspelen te zien als stimulans voor gewenst gedrag, vanwege de spontane, ongedwongen sociale oefening. De essentie van buitenspelen zit niet alleen in het oefenen van sociale vaardigheden. Buitenspelen is een interventie welke gericht is op alle kinderen en kan met een schoolbrede aanpak een belangrijke bijdrage leveren aan het voorkomen en terugdringen van ongewenst gedrag (Baat & Moerkens, 2013).

Om de kwaliteit van het buitenspelen op de onderzoeksschool te bepalen, wordt aan de hand van vier categorieën gekeken naar ongewenst gedrag. Tevens wordt ter versterking van de resultaten, gekeken naar de subcategorie 'gewenst gedrag'. De kwaliteit wordt bepaald door de frequentie van voorkomend (on)gewenst gedrag te turven.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie

Dit onderzoek is onderdeel van de zoektocht naar het vinden van een waardevolle interventie om gewenst gedrag aan te leren, waardoor ongewenst gedrag vermindert. Een van de ontdekte Finse interventies, namelijk 'frequenter buitenspelen' en de invloed daarvan op naar buiten gekeerd ongewenst gedrag wordt nader bestudeerd en beproefd in dit onderzoek. Allereerst zal de gebruikte onderzoeksstrategie worden uitgelegd. Vervolgens wordt het handelingsdeel, inclusief tijdspad, deelnemers en de verantwoording betreffende gekozen onderzoeksinstrumenten beschreven. Tenslotte wordt ingegaan op ethische aspecten, validiteit, betrouwbaarheid en triangulatie.

3.1 Onderzoeksstrategie

Het op positieve wijze omgaan met ongewenst gedrag blijft een issue op de onderzoeksschool. Naar aanleiding van deze probleemstelling is besloten met behulp van dit onderzoek de kwaliteit van de praktijk daar waar mogelijk te verbeteren en te vernieuwen. Bij het uitproberen van de interventie 'frequenter buitenspelen' zullen alle belanghebbenden zoveel mogelijk worden betrokken.

Het doen van dit onderzoek en op basis daarvan komen tot vernieuwend handelen, dat vervolgens aanleiding kan zijn tot vervolgonderzoek, maakt de strategie 'actieonderzoek' geschikt (De Lange, Montesano Montessori & Schuman, 2011). Dit is het type onderzoek waarbij professionals reflecteren op hun eigen handelen in de context, dit handelen op systematische wijze onderzoeken en verbeteren (De Bruïne et al, 2011). De keuze voor deze strategie wordt bevestigd door het gestelde doel mijn eigen schoolsituatie te onderzoeken om vervolgens met de ontwikkelde kennis uit Finland, vanuit een meer gefundeerd inzicht, deze situatie te verbeteren. Een nieuwe aanpak wordt ontwikkeld, in dit geval het frequenter buitenspelen, en deze wordt samen met betrokkenen uitgetoetst (De Bruïne et al, 2011). Met dit nieuw ontwerp van de interventie, waarbij gericht wordt op verbetering van de praktijk blijkt overlap met ontwerponderzoek (De Lange et al, 2011). Ontwerponderzoek kenmerkt zich door het oplossen van bestaande problemen uit de praktijk, in dit geval het ongewenste gedrag. Dit gebeurt door middel van de ontworpen, ontwikkelde en uitgevoerde interventie, het desbetreffende 'frequenter buitenspelen' (De Bruïne et al, 2011). Actieonderzoek lijkt tevens passend omdat het een onderzoeksstrategie betreft die gekleurd wordt door normatieve opvattingen en doelen. Het past bij enkele kernwaarden die we op school nastreven, namelijk samenwerken en respect. De richting en gewenste resultaten van het proces worden door deze waarden bepaald (De Lange et al, 2011).

Het onderzoek omvat een onderzoeksdeel en een handelingsdeel (De Bruïne et al, 2011). Vanuit het probleem op de onderzoeksschool is een pareltje in Finland

ontdekt als inspiratie, welke vanuit literatuuronderzoek verder is verkend, om vervolgens in de praktijk te toetsen om tot verandering te komen. Aan de hand van een deductieve benadering zal data-analyse dus plaatsvinden (De Lange et al, 2011).

3.2 Onderzoeksmethoden en instrumenten

Dit onderzoek wordt gerealiseerd met overwegend kwantitatieve methoden voor de verzameling van data, zoals observaties en zelf ontworpen enquêtes met meerkeuzevragen. Op deze wijze kan cijfermatig inzicht worden geboden en kunnen resultaten goed worden vergeleken (De Lange et al, 2011).

Om de frequentie van het buitenspelen te bepalen en het voorkomende ongewenste gedrag te meten, is gekozen voor gesloten, gestructureerde observaties (De Lange et al, 2011). Zo zijn gegevens als tijd en gedrag meetbaar en kunnen gebeurtenissen direct worden waargenomen. Als onderzoeker wordt het bewijsmateriaal 'uit eerste hand verkregen'. Een voordeel van gesloten, gestructureerde observaties is dat herhaalde meting van hetzelfde verschijnsel betrouwbaardere uitkomsten levert (De Lange et al, 2011). Bij het observeren is het registreren zonder interpretaties een aandachtspunt. Door doorgaans te reflecteren op het waargenomen gedrag, poog ik objectief te blijven. Hierbij zouden beeldopnames uitkomst kunnen bieden, echter is tijdens het buitenspelen van alle kinderen tegelijkertijd, met een camera niet alles te registreren. Tevens wordt het ethisch lastiger, aangezien niet ieder kind op beeldmateriaal mag staan. Het veranderen van de situatie rondom buitenspelen is geen optie, aangezien observeren bij voorkeur plaatsvindt in een natuurlijke setting (De Lange et al, 2011). Ook bieden gesloten, gestructureerde observaties de mogelijkheid om tot bruikbare inzichten en kennis te komen. De vier vastgestelde gedragsaspecten: verbaal ongewenst gedrag, fysiek ongewenst gedrag, buitensluiten en iets vernielen zullen helpen bij de observaties om het voorkomend ongewenst gedrag te meten.

Om de ervaring en beleving van de kwaliteit van het buitenspelen te meten, is wederom gekozen voor een kwantitatieve methode van dataverzameling, namelijk het afnemen van enquêtes bij kinderen, leraren en ouders. Interviews bijvoorbeeld lijken minder geschikt. Zij geven veelal subjectieve informatie, zijn tijdrovend bij het ondervragen van meerdere personen en blijken lastiger te vergelijken (De Lange et al, 2011). Daarentegen vragen enquêtes bestaande uit multiple-choice vragen een geringe tijdsinvestering om van een groot aantal mensen informatie te verkrijgen. Respondenten kunnen de enquête invullen op een moment dat het hen schikt. De vraag om aantallen in het antwoord houdt het meetbaar (De Lange et al, 2011). Een nadeel van enquêtes is echter dat achterliggende motivaties lastig ontdekt kunnen worden (Effectmeting & doelbereik, z.d.).

Het afnemen van de digitale enquêtes zowel voorafgaand aan als na de beproeving van de interventie 'frequenter buitenspelen' maken vergelijking mogelijk, omdat van dezelfde gedragsaspecten wordt uitgegaan. Het verschil in kwantiteit van aanwezige ongewenste gedragingen, alsook de kwaliteit van het buitenspelen kan worden vergeleken en geanalyseerd. Met behulp van deze analyse in deze context kunnen de effecten van mijn eigen handelen worden geëvalueerd om zo tot dieper inzicht te komen (De Lange et al, 2011).

Tijdspad en aanpak

Aansluitend volgt het tijdspad en een uitleg betreffende de aanpak om de onderzoeksvragen te beantwoorden:

De observatielijsten en enquêtes als beschreven zijn terug te vinden in bijlagen 2 tot en met 6. De enquêtes zijn uitgezet onder 116 kinderen, 27 ouders en 18 leraren. Deze zijn voorafgaand aan het onderzoek beantwoord door 113 kinderen (waarvan 27 kinderen uit groep 8 en 86 uit groep 5 tot en met 7), 18 ouders en 15 leraren. Na het onderzoek zijn de enquêtes beantwoord door 98 kinderen (waarvan 27 kinderen uit groep 8 en 71 uit groep 5 tot en met 7), 17 ouders en 14 leraren. Vanwege de moeilijkheidsgraad voor wat betreft het invullen van enquêtes is in dit onderzoek ervoor gekozen groep 1 tot en met 4 niet mee te nemen. In groep 5 tot en met 8 is uitleg gegeven betreffende het invullen van de enquête. In het onderzoek zal onderscheid worden gemaakt tussen groep 8, de onderzoeksgroep en groep 5 tot en met 7, de controlegroep. Zodoende wordt vergelijking mogelijk.

Ten eerste wordt gedurende twee weken onderzoek gedaan naar deelvraag 1 en 2:

1. Hoe vaak en op welke wijze wordt er momenteel op de onderzoeksschool in groep 5 tot en met 8 tijdens schooltijd buiten gespeeld?

Actie en verantwoording van deze keuze:

Met behulp van een observatielijst wordt gedurende twee weken gemeten hoe vaak er buiten gespeeld wordt (Bijlage 2).

Op welke wijze er wordt buiten gespeeld, wordt bepaald middels het aantal gewenste en ongewenste gedragingen. Dit vormt de kwaliteit van het buitenspelen. De door kinderen ervaren kwaliteit zal door middel van enquêtes worden getoetst (Bijlage 3). De door leerkrachten waargenomen kwaliteit zal middels enquêtes en turfobservaties worden gemeten (Bijlage 5 en 6).

Methoden van dataverzameling:

- Observatielijst 'Hoe vaak wordt er buiten gespeeld?'.
- Turfobservatielijst '(On)gewenst gedrag'.
- Enquête voor kinderen uit groep 5 t/m 8 naar gedrag en de kwaliteit van het buitenspelen.
- Enquête voor leraren** naar gedrag en de kwaliteit van het buitenspelen.

(**Met 'leraren' worden in dit onderzoek ook de overige collega's van de onderzoeksschool bedoeld)

Betrokkenen:

Alle leraren van de onderzoeksschool en alle kinderen uit groep 5 tot en met 8.

2. Welk ongewenst gedrag doet zich voor?

Actie en verantwoording van deze keuze:

Met behulp van een turfobservatielijst met vier categorieën van ongewenst gedrag zal gedurende twee weken, vier keer worden geobserveerd (Bijlage 6). Deze observaties zullen plaatsvinden op verschillende momenten, zoals in de ochtend, in de middag, in het begin en aan het einde van de week. Om een zo betrouwbaar mogelijk beeld te krijgen, zal door twee personen gelijktijdig geobserveerd worden welke ongewenste gedragingen zich voordoen in groep 5 tot en met 8 tijdens het buitenspelen. Daarnaast wordt door middel van het afnemen van enquêtes gekeken naar de gesignaleerde en ondervonden ongewenste gedragingen (Bijlage 3 en 5).

De observatie wordt voor groep 8 gevolgd door het vier weken durende beproevingstraject van 'frequenter buitenspelen'. Na deze beproeving van de interventie wordt dezelfde observatie herhaald. Tevens zullen dezelfde enquêtes worden afgenomen.

Methoden van dataverzameling:

- Turfobservatielijst '(On)gewenst gedrag'.
- Enquête voor kinderen uit groep 5 t/m 8 naar gedrag en de kwaliteit van het buitenspelen.

- Enquête voor leraren naar gedrag en de kwaliteit van het buitenspelen.

Betrokkenen:

Alle kinderen uit groep 5 t/m 8 en alle leraren van de onderzoeksschool.

Vervolgens zal na deze twee weken de interventie 'frequenter buitenspelen' worden toegepast. Gedurende vier weken zal de onderzoeksvraag worden beproefd.

Onderzoeksvraag:

“Op welke wijze heeft frequenter buitenspelen invloed op naar buiten gekeerd ongewenst gedrag op de speelplaats door kinderen uit groep 8?”

Actie en verantwoording van deze keuze:

De kinderen uit groep 8 gaan gedurende een periode van vier weken frequenter buitenspelen. Hiervoor zal de organisatie van de onderwijstijd worden aangepast naar de volgende indeling:

Gebruikelijke indeling op school:

08:30-10:15 uur	Les
<i>10:15-10:30 uur</i>	<i>Pauze</i>
10:30-12:00 uur	Les
12:00-12:15 uur	Lunch
<i>12:15-12:30 uur</i>	<i>Pauze</i>
12:30-14:00 uur	Les

Nieuwe indeling in groep 8:

08:30-09:40 uur	Les
<i>09:40-09:50 uur</i>	<i>Pauze</i>
09:50-11:00 uur	Les
<i>11:00-11:10 uur</i>	<i>Pauze</i>
11:10-12:15 uur	Les
<i>12:15-12:30 uur</i>	<i>Pauze</i>
12:30-12:45 uur	Lunch
12:45-14:00 uur	Les

Fysieke activiteit heeft een positief effect op leren, concentratie en taakwerkhouding, aldus Stegeman (2007). Hij stelt dat om zicht te krijgen op de specifieke waarde van bewegen op school, daar meer onderzoek naar gedaan zou moeten worden. In dit onderzoek zijn de lestijdblokken verkort en de kinderen spelen frequenter buiten. Dit levert effectief per dag 5 minuten minder lestijd op. Na de interventieperiode van frequenter buitenspelen zal aan de hand van vergeleken observaties en enquête uitslagen worden bepaald in welke mate het frequenter buitenspelen een afname in ongewenst gedrag laat zien (Bijlage 3, 4, 5 en 6). Aan de hand van deze resultaten zal met alle leraren van de onderzoeksschool de effectiviteit worden gereflecteerd.

Methoden van dataverzameling betreffende de onderzoeksvraag:

- Turfobservatielijsten '(On)gewenst gedrag' voorafgaand aan en na het onderzoek uit deelvraag 2.

De volgende methoden uit deelvraag 1 en 2 worden voorafgaand aan en na de beproeving van de interventie 'frequenter buitenspelen' gehanteerd:

- Enquêtes voor kinderen van groep 5 t/m 8 naar gedrag en de kwaliteit van het buitenspelen.
- Enquêtes voor ouders van kinderen uit groep 8 naar gedrag en de kwaliteit van het buitenspelen.
- Enquêtes voor leraren naar gedrag en de kwaliteit van het buitenspelen.

Betrokkenen:

Alle kinderen uit groep 5 t/m 8, alle ouders van kinderen uit groep 8 en alle leraren van de onderzoeksschool.

Na de interventie 'frequenter buitenspelen' zal alvorens het beantwoorden van de onderzoeksvraag op de derde deelvraag gereageerd worden.

3. Hoe wordt de uitgekozen Finse interventie 'Frequenter buitenspelen' door kinderen, leraren en ouders ervaren?

Actie en verantwoording van deze keuze:

In de twee weken na de beproeving van het frequenter buitenspelen zal aan de hand van enquêtes bepaald worden hoe het frequenter buitenspelen wordt beoordeeld. Hierin wordt de waardering door groep 8 kinderen, de waardering door ouders naar aanleiding van hetgeen zij van hun kinderen horen en de

waardering door de twee groep 8 leraren meegeteld. Om te kunnen vergelijken zal de controlegroep (de kinderen uit groep 5 tot en met 7) en zullen alle overige leraren tevens de enquête invullen (Bijlage 3, 4 en 5).

Methoden van dataverzameling:

De volgende methoden uit deelvraag 1 en 2 worden voorafgaand aan en na de beproeving van de interventie 'frequenter buitenspelen' gehanteerd:

- Enquêtes voor kinderen van groep 5 t/m 8 naar gedrag en de kwaliteit van het buitenspelen.
- Enquêtes voor ouders van kinderen uit groep 8 naar gedrag en de kwaliteit van het buitenspelen.
- Enquêtes voor leraren naar gedrag en de kwaliteit van het buitenspelen.

Betrokkenen:

Alle kinderen uit groep 5 t/m 8, alle ouders van kinderen uit groep 8 en alle leraren van de onderzoeksschool.

3.3 Ethische aspecten

Oog hebben voor ethiek is een essentieel aspect van het doen van goed onderzoek (De Lange et al, 2011). Praktijkgericht onderzoek wordt namelijk in samenwerking met anderen gedaan. Normen en waarden van verschillende personen zijn van invloed op het onderzoek. Alleen een veilig en open klimaat waarbij men meningen en gevoelens kan uiten, zal een goedlopend proces bewerkstelligen (De Lange et al, 2011). Omdat het onderzoek gevolgen kan hebben voor de onderzoeksschool, acht ik het van belang op verantwoorde wijze onderzoek te doen en de collega's in de te zetten stappen mee te nemen. De eerste stap, een inventarisatie tijdens de teamvergadering, is om helder te krijgen waar behoefte tot verbetering ligt. De relevantie van mijn onderzoeksthema wordt helder door te kiezen voor een verbeterthema waarbij door alle collega's hulp gevraagd wordt. Hieruit blijkt het handelen in de geest van de HBO gedragscodes (Andriessen et al, 2010). Het thema blijkt het zoeken naar een positieve interventie ten bate van kinderen die ongewenst gedrag blijven vertonen. Dit wordt de basis voor het onderzoek. Ik tracht mijn handelen zuiver en transparant te houden. Zo is op ieder moment van het proces bekend waar ik me bevind en hoe dit te relateren aan het onderzoeksdoel. Het bijhouden van een logboek helpt me hierbij. Daarnaast zullen de datagegevens op verantwoorde wijze verzameld en geanalyseerd worden. Dit proces bespreek ik stapsgewijs met critical friends en de directie. Deelnemers aan het onderzoek, kinderen, ouders van deze kinderen en collega's worden zowel vooraf als tijdens het onderzoek goed geïnformeerd en meegenomen in de keuzes, zodat het onderzoek voor hen transparant is. Zo ben ik in overleg gegaan met directie en collega's alvorens de buitenspeeltijden aan te passen. Ouders en kinderen zijn hierover tijdig geïnformeerd. Tevens zal de privacy gewaarborgd blijven door alle enquêtes anoniem af te nemen (De Lange et al, 2011). Naar mijn idee is het voordeel van anonimiteit, dat deelnemers aan het onderzoek open en eerlijk hun mening durven geven, er is geen reden om sociaal wenselijk te antwoorden. Omdat schade het meest frequent voorkomt bij de rapportage van het onderzoek (De Lange et al, 2011), zorg ik ervoor in de afsluitende fase dat de resultaten tijdig met de deelnemers worden doorgenomen en zal hen om feedback gevraagd worden. Zo tracht ik respect voor de deelnemers te behouden. Uitkomsten, de effectiviteit, aanbevelingen en eventuele plannen voor de toekomst worden in een vergadering gereflecteerd en besproken met collega's. In de groep wordt dit besproken met de kinderen, aangezien zij deelnemen aan dit onderzoek en benieuwd zijn naar de bevindingen. Per mail zullen de ouders op de hoogte worden gesteld. Tenslotte verstuur ik een bedankmail naar allen die geholpen hebben bij of deelgenomen hebben aan dit onderzoek. In deze mail wordt onder andere vermeld dat de verzamelde data zijn vernietigd (De Lange et al, 2011).

3.4 Validiteit en betrouwbaarheid

De validiteit van een onderzoeksinstrument refereert naar de mate waarin het instrument werkelijk meet wat de onderzoeker wil meten (De Lange et al, 2011). Als onderzoeker tracht ik interne validiteit te bewerkstelligen door mezelf continu de vraag te stellen of de gekozen onderzoeksinstrumenten en –handelingen bevorderlijk zijn voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Men spreekt van betrouwbaarheid in het onderzoek wanneer herhaalde meting van hetzelfde aspect telkens overeenkomstig resultaat geeft (De Lange et al, 2011). Om te bepalen welke ongewenste gedragingen zich tijdens het buitenspelen voordoen, zal met behulp van een turfobservatielijst gedurende twee weken op vier verschillende momenten geobserveerd worden. Om de betrouwbaarheid te vergroten, zullen deze observaties door twee personen, een collega en ikzelf als onderzoeker, tegelijkertijd worden gedaan. Hiermee wordt een stevige basis neergezet van de aanwezige ongewenste gedragingen tijdens het buitenspelen. Na beproeving van de interventie zal nogmaals gedurende twee weken op dezelfde tijdstippen en gelijke wijze geobserveerd worden. De betrouwbaarheid van dit onderzoek neemt toe door bij het afnemen van de enquêtes te kiezen voor bronnentriangulatie. Tevens zal ik om betrouwbaarheid te valideren in dialoog blijven met critical friends ten aanzien van mijn handelen, zodat keuzes gemaakt kunnen worden en mijn onderzoeksplannen daar waar nodig worden aangepast (Bruïne et al, 2011).

3.5 Triangulatie

Om de geldigheid van de informatie te testen, is gekozen voor bronnentriangulatie. Met het kijken vanuit meerdere invalshoeken wordt de kwaliteit van het onderzoek gewaarborgd. Er zijn enquêtes ontwikkeld vanuit drie verschillende bronnen, namelijk voor de kinderen, voor de ouders van de kinderen uit groep 8 en voor alle leraren en overige collega's. Hiermee wordt een grotere nauwkeurigheid en betrouwbaarheid van het onderzoek gerealiseerd (De Lange et al, 2011).

Hoofdstuk 4 Data-analyse en resultaten

In dit hoofdstuk worden de bevindingen van de onderzoeksinstrumenten geïntroduceerd. Per deelvraag worden de meest essentiële data ten bate van de beantwoording van de deelvragen en de onderzoeksvraag weergegeven en geanalyseerd.

4.1 Datapresentatie deelvraag 1

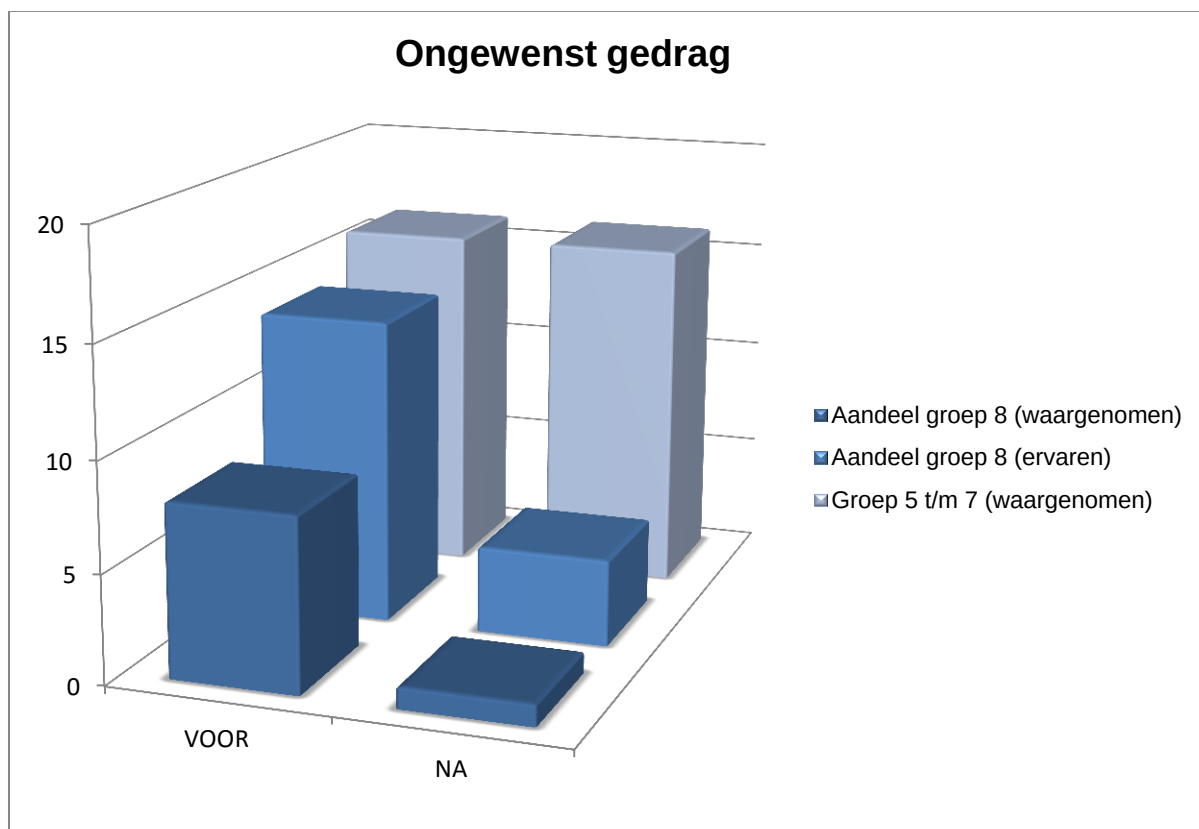
1. Hoe vaak en op welke wijze wordt er momenteel op de onderzoeksschool in groep 5 tot en met 8 tijdens schooltijd buiten gespeeld?

1.1 Hoe vaak wordt er momenteel op de onderzoeksschool tijdens schooltijd buiten gespeeld?

Uit de observatielijsten is waarneembaar dat de groepen 5 tot en met 8 van maandag tot en met vrijdag twee keer per dag een kwartier buitenspelen (bijlage 2).

1.2 Op welke wijze wordt er momenteel op de onderzoeksschool tijdens schooltijd buiten gespeeld?

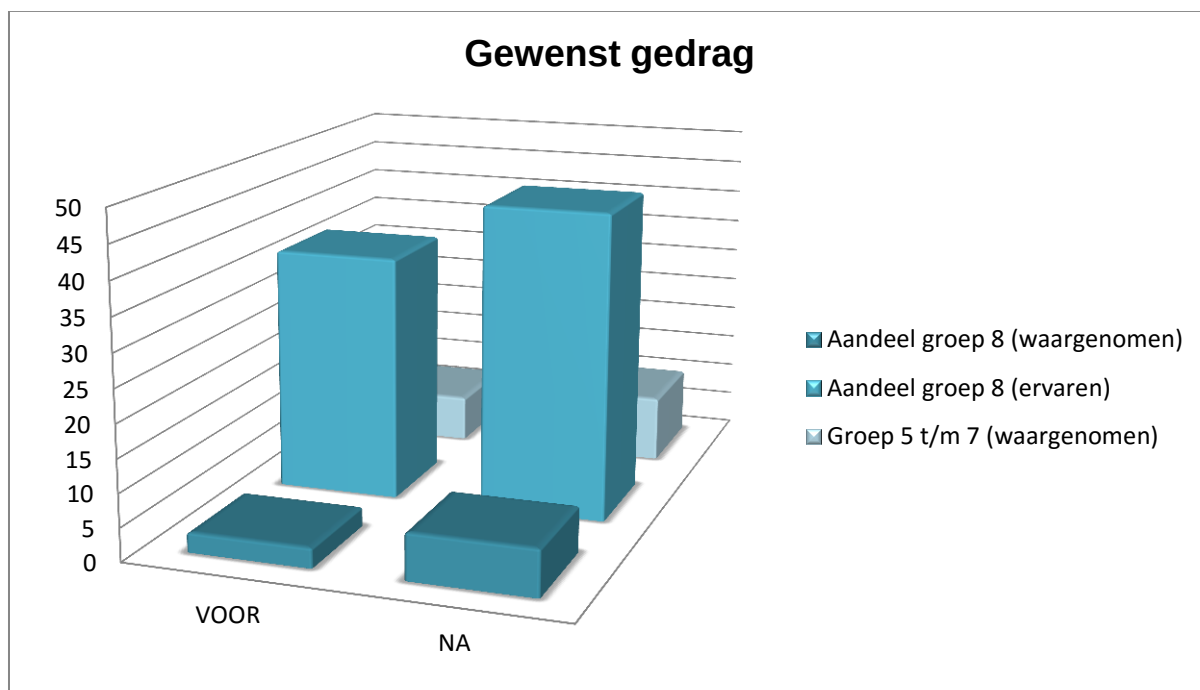
In onderstaande diagrammen zijn zowel de resultaten 'voor' als 'na' het onderzoek verwerkt.

Figuur 1: Aantal voorkomende waargenomen en ervaren ongewenste gedragingen, gedurende een week, gemeten voor het onderzoek en nadien.

De beginmeting in figuur 1 laat zien dat het aantal voorkomende ongewenste gedragingen dat met observaties wordt waargenomen (30%) door leraren betreffende leerlingen uit groep 8 lager ligt dan het aantal dat wordt ervaren (52%) door leerlingen uit groep 8. Het door leraren waargenomen aandeel van groep 8 is in verhouding hoog met dat van de controlegroep (16%).

De eindmeting laat een duidelijke afname van het voorkomende waargenomen en ervaren ongewenste gedrag in groep 8 zien. In vergelijking met het aandeel van de controlegroep (wederom 16%) wordt door groep 8 laag gescoord (3,5%).

Figuur 2: Aantal voorkomende waargenomen en ervaren gewenste gedragingen, gedurende een week, gemeten voor het onderzoek en nadien.

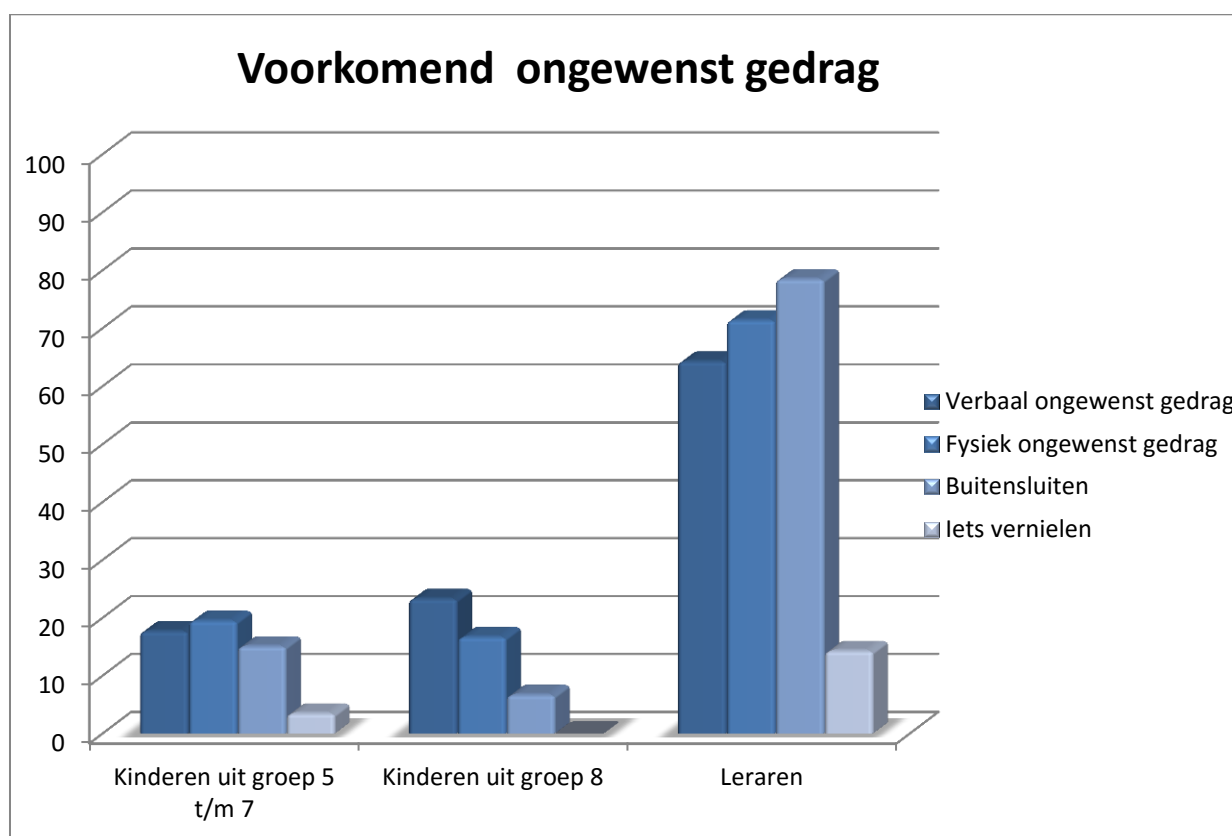
De beginmeting in figuur 2 vertoont een discrepantie tussen het waargenomen en ervaren gewenste gedrag door groep 8. De eindmeting laat eenzelfde beeld zien. Echter is het aantal gewenste gedragingen gestegen.

Uit figuur 1 en 2 komt duidelijk een discrepantie naar voren tussen het waargenomen en het ervaren gedrag van groep 8 kinderen. Er wordt door leraren meer ongewenst dan gewenst gedrag waargenomen, terwijl er door de kinderen meer gewenst dan ongewenst gedrag wordt ervaren. Overigens is het aantal waargenomen ongewenste gedragingen bij de beginmeting hoger, maar bij de eindmeting heeft het aantal gewenste gedragingen dit overtroffen.

4.2 Datapresentatie deelvraag 2

2. Welk ongewenst gedrag doet zich voor?

Uit de turfobservatielijst met vier categorieën ongewenst gedrag is af te lezen welke ongewenste gedragingen zich voordoen tijdens het buitenspelen (Bijlage 6). De enquêtes (bijlage 3 en 5) laten uitkomsten zien betreffende ervaren en waargenomen ongewenst gedrag. Dit alles is weergegeven in figuur 3. Het aantal voorkomende ongewenste gedragingen is omgezet naar een percentage.

Figuur 3: Percentage door kinderen ervaren en door leraren waargenomen voorkomende ongewenste gedragingen gedurende een week.

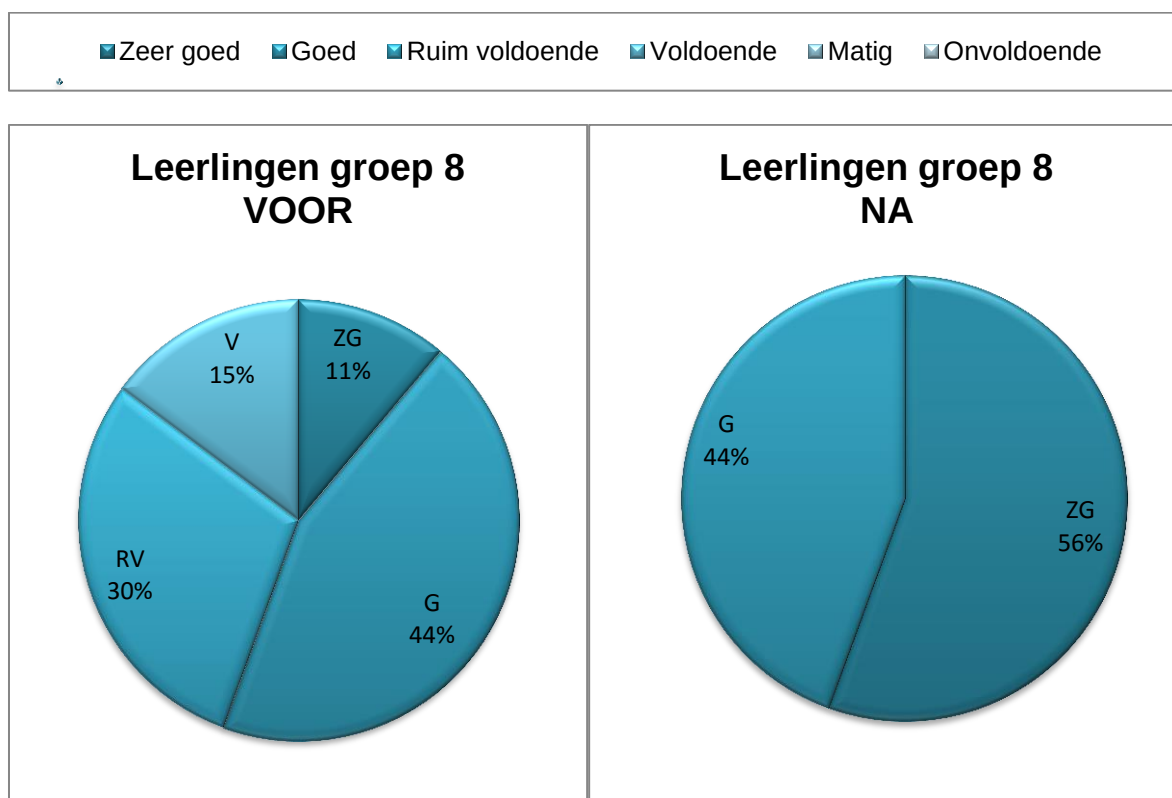
Uit figuur 3 valt af te lezen dat kinderen uit groep 5 t/m 7 fysiek ongewenst gedrag als meest voorkomend ervaren. Kinderen uit groep 8 ervaren 'verbaal ongewenst gedrag' als sterkst vertegenwoordigde categorie en leraren nemen het frequentst het 'buitensluiten' waar. 'Iets vernielen' wordt door zowel alle kinderen als leraren nauwelijks tot niet ervaren.

4.3 Datapresentatie deelvraag 3

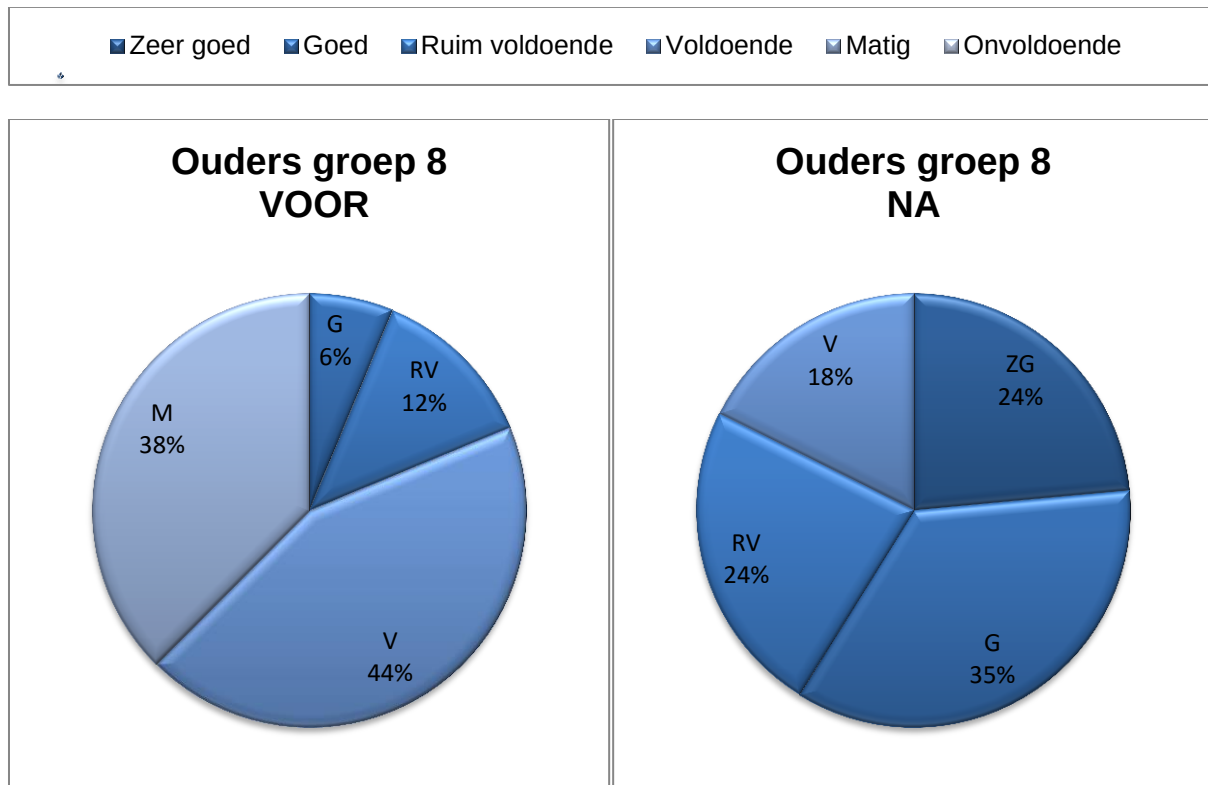
3. Hoe wordt de uitgekozen Finse interventie 'Frequenter buitenspelen' door kinderen, leraren en ouders ervaren?

Aan de hand van enquêtes is bestudeerd hoe de interventie 'Frequenter buitenspelen' ervaren wordt.

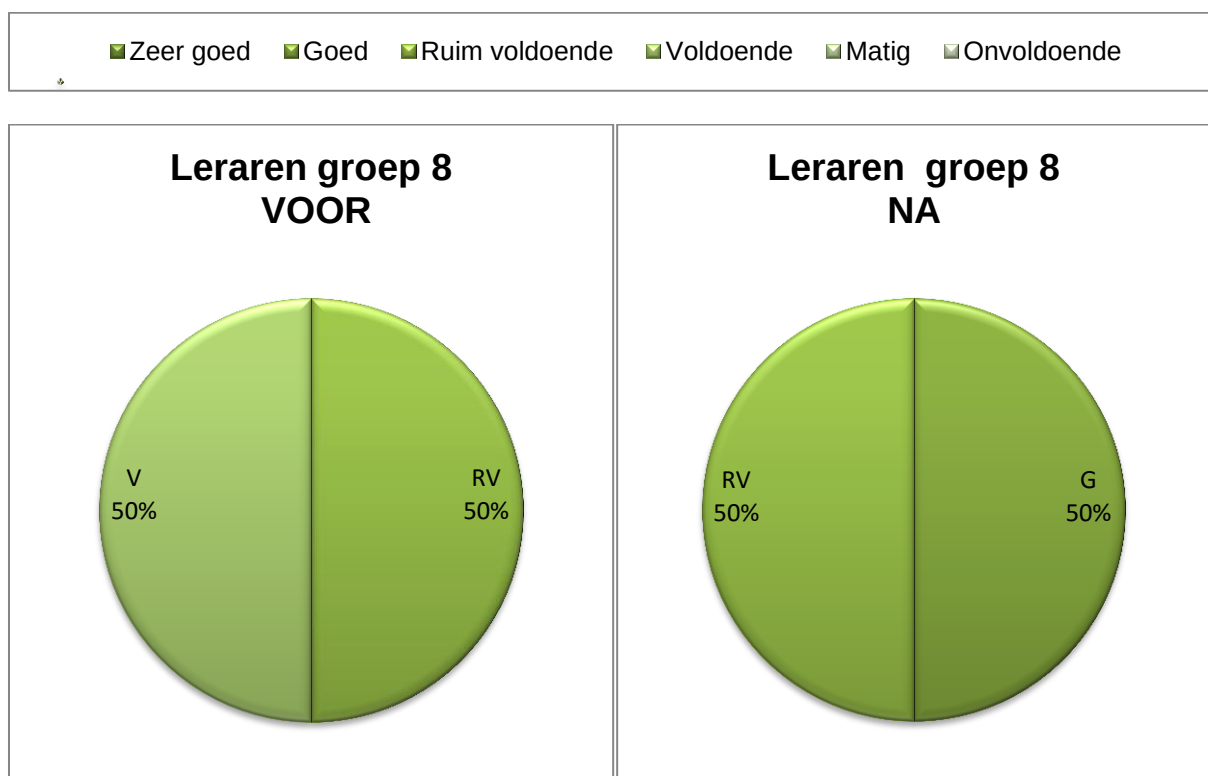
De cirkeldiagrammen presenteren de beoordelingen VOOR en NA het onderzoek, achtereenvolgens door leerlingen, ouders en leraren groep 8. Vervolgens worden de beoordelingen VOOR en NA het onderzoek door de controlegroep weergegeven. Dit zijn de leerlingen van groep 5 tot en met 7 en alle leraren van de onderzoeksschool.

Figuur 4: Beoordeling van het buitenspelen door leerlingen groep 8 voor het onderzoek en nadien.

Figuur 5: Beoordeling van het buitenspelen door ouders van groep 8 kinderen voor het onderzoek en nadien.

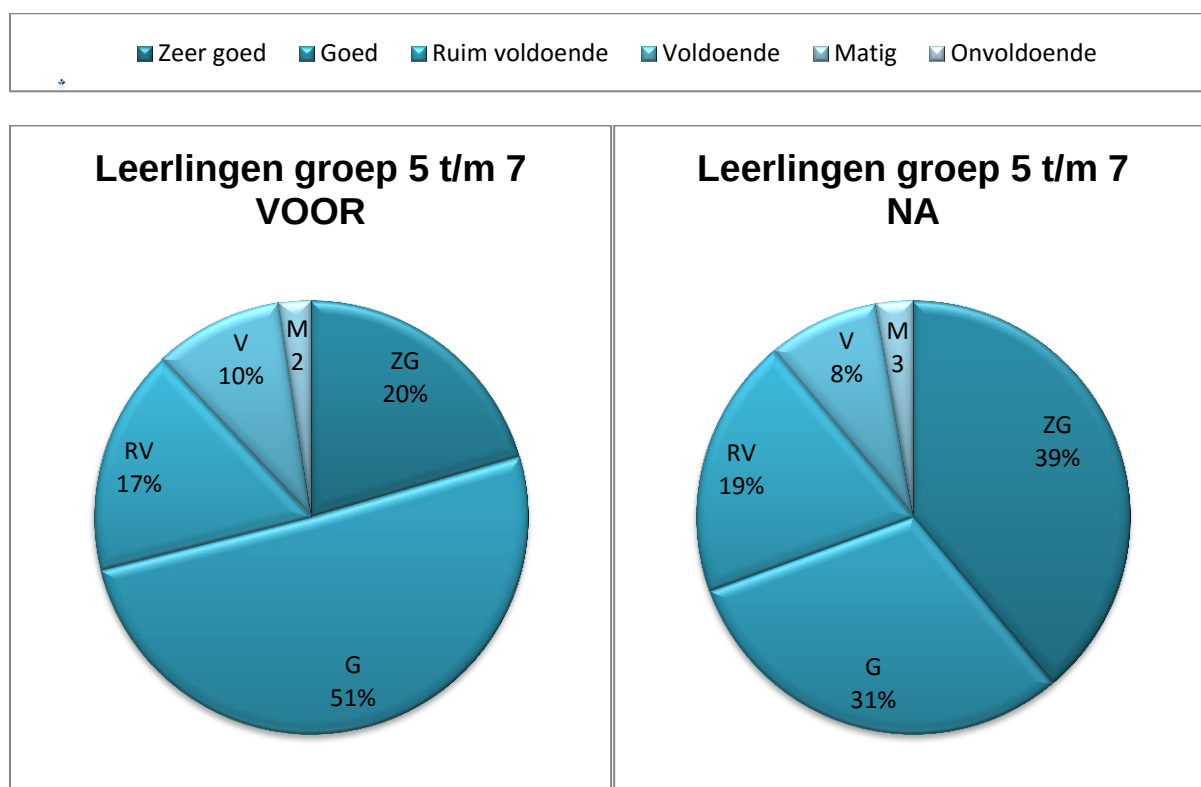
Figuur 6: Beoordeling van het buitenspelen door leraren groep 8 voor het onderzoek en nadien.

Uit figuur 4, 5 en 6 is een stijging van de beoordeling van het buitenspelen waar te nemen door leerlingen van groep 8, ouders en leraren van groep 8.

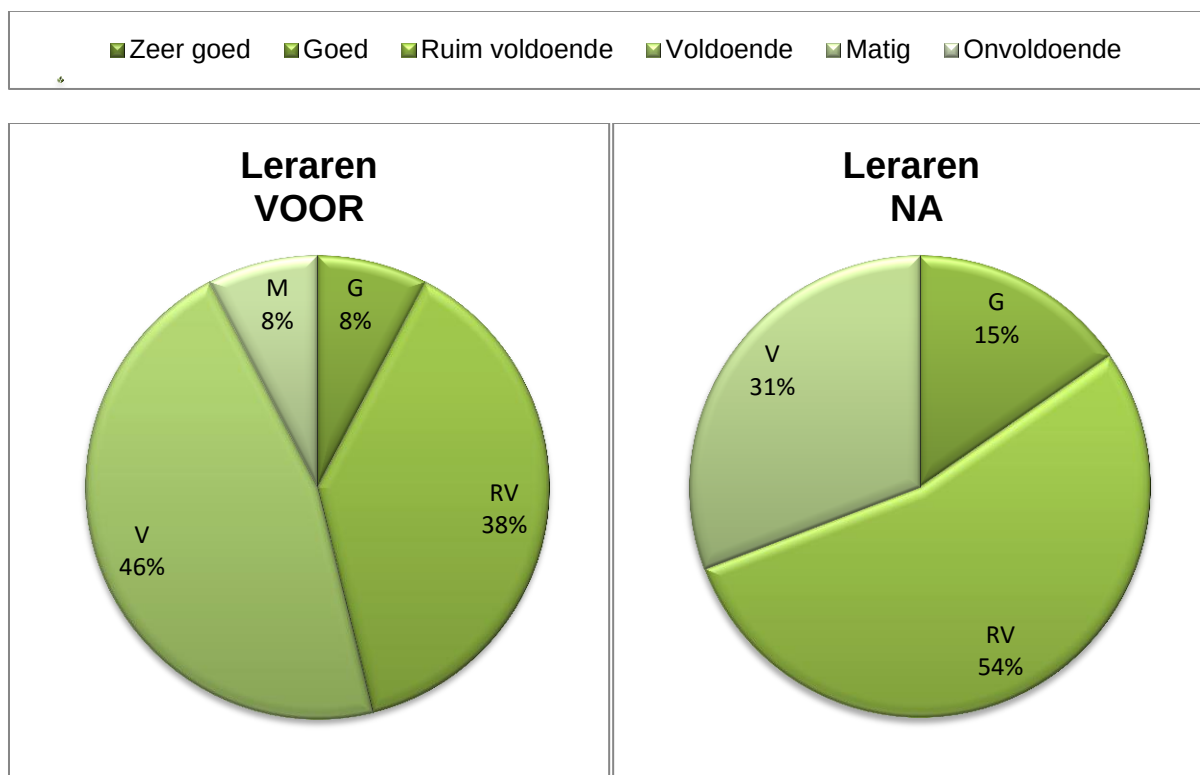
Uit figuur 4 blijkt dat de beoordelingen 'voldoende' en 'ruim voldoende' als gegeven in de enquête 'voor' het onderzoek, nadien zijn vervangen door alleen nog maar de beoordelingen 'goed' en 'zeer goed'. De beoordeling 'zeer goed' beslaat 56% van de leerlingen.

Figuur 5 laat zien dat 38% van de ouders de beoordeling 'matig' geeft en 44% de beoordeling 'voldoende' geeft aan het buitenspelen 'voor' het onderzoek. Nadien is de beoordeling 'matig' geheel verdwenen en beslaat de beoordeling 'voldoende' nog slechts 18%. Door 24% is de beoordeling 'zeer goed' toegevoegd, welke voor het onderzoek niet gegeven werd.

Figuur 6 presenteert de beoordelingen van de groep 8 leraren, welke evenzo zijn gestegen. De beoordeling 'voldoende' voor het onderzoek is weggefallen en de beoordeling 'goed' is toegevoegd.

Figuur 7: Beoordeling van het buitenspelen door leerlingen groep 5 t/m 7 voor het onderzoek en nadien.

Figuur 8: Beoordeling van het buitenspelen door alle leraren van groep 1 tot en met 7 voor het onderzoek en nadien.

Figuur 7 laat een lichte stijging van de beoordeling van het buitenspelen zien. Deze stijging zit met name in de daling van de beoordeling 'goed' met 20% ten gunste van de beoordeling 'zeer goed', welke stijgt met 19%. De overige percentages van de beoordelingen 'matig', 'voldoende' en 'ruim voldoende' blijven nagenoeg gelijk.

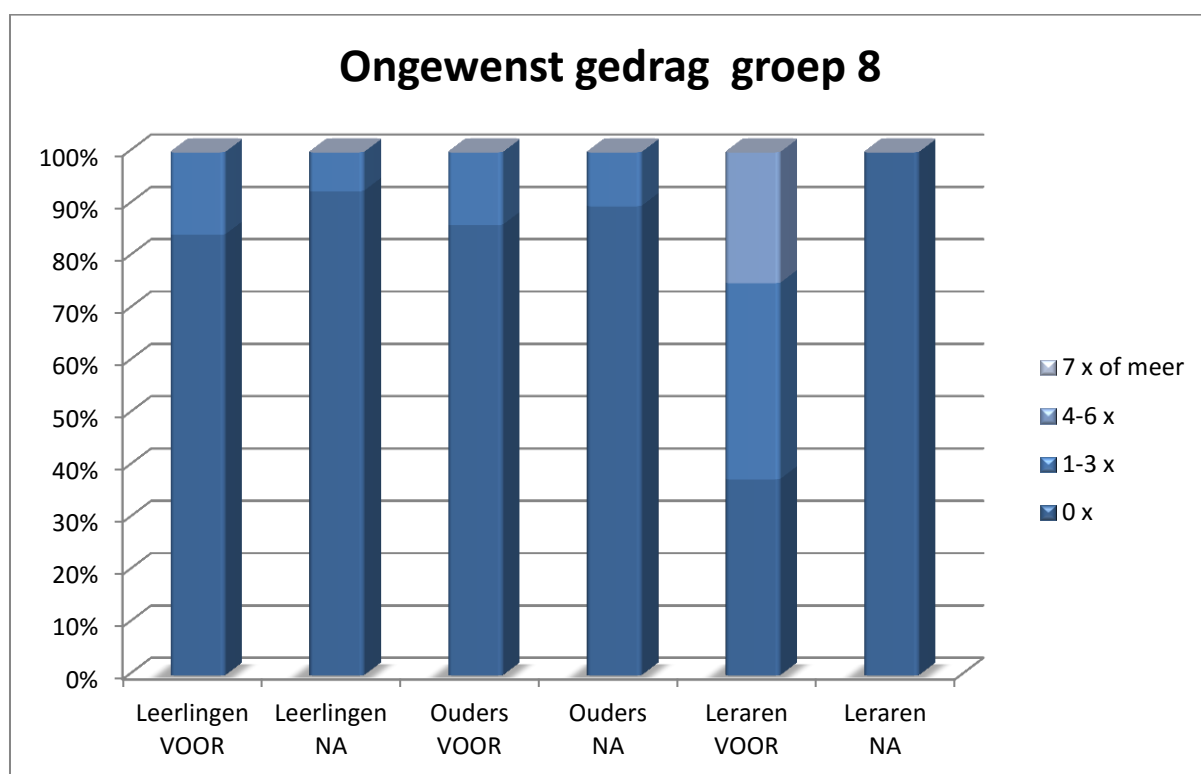
Figuur 8 presenteert een verhoging van de beoordeling door leraren. De beoordeling 'matig' is weggefallen en de beoordelingen 'ruim voldoende' en 'goed' zijn met respectievelijk 16% en 7% gestegen.

Voor zowel de onderzoeksgroep als de controlegroep is een stijging van de beoordeling van het buitenspelen waar te nemen

4.4 Datapresentatie onderzoeksvraag

“Op welke wijze heeft frequenter buitenspelen invloed op naar buiten gekeerd ongewenst gedrag op de speelplaats door kinderen uit groep 8?”

Voor dit praktijkonderzoek zijn de kinderen uit groep 8 gedurende een periode van vier weken frequenter gaan buitenspelen. Aan de hand van observaties en enquête uitslagen voorafgaand aan en na het onderzoek is te signaleren of het frequenter buitenspelen een positieve invloed op de afname van ongewenst gedrag heeft. Om te kunnen vergelijken, is eenzelfde grafiek voor de controlegroep gemaakt.

Figuur 9: Mate van ongewenst gedrag voor het onderzoek en nadien in groep 8 ervaren door kinderen, beleefd door ouders van groep 8 kinderen en waargenomen door de leraren van groep 8.

Figuur 9 demonstreert dat er een afname van ongewenst gedrag in groep 8 is te signaleren. Leraren nemen de grootste afname waar van 62,5%.

Figuren 9.1, 9.2 en 9.3 laten de afzonderlijke percentages zien.

Frequentie	7x of meer	4-6x	1-3x	0x
VOOR	0%	0%	18%	82%
NA	0%	0%	9%	91%

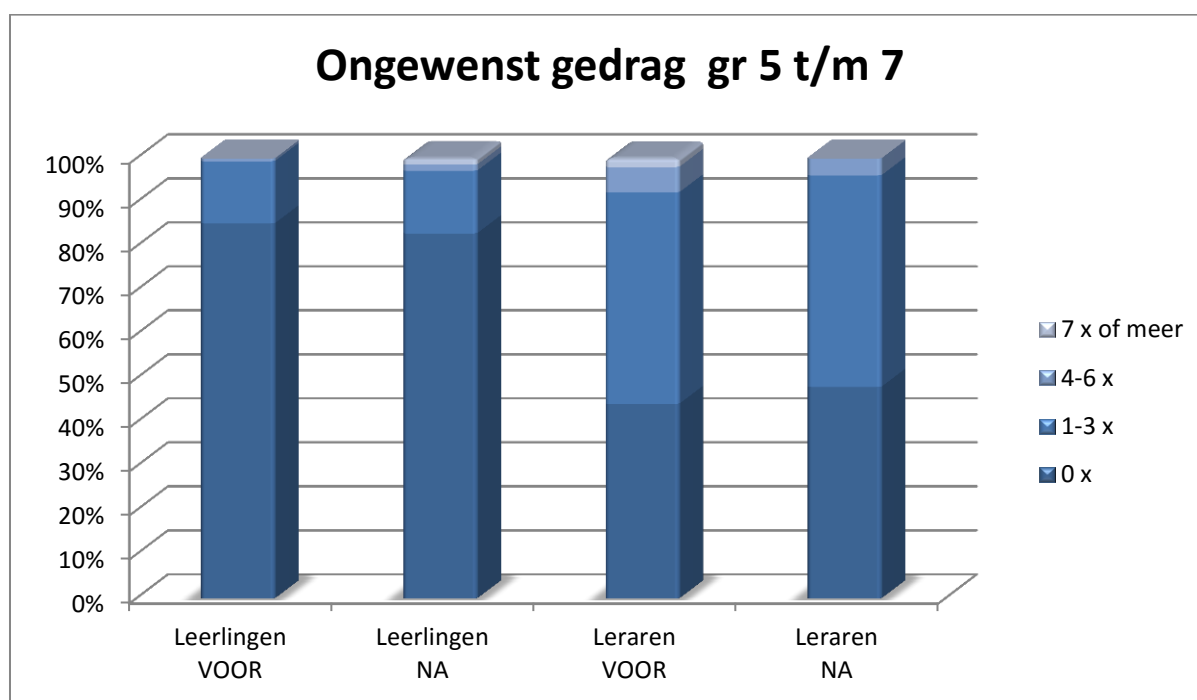
Figuur 9.1 Percentages ongewenst gedrag ervaren door kinderen in groep 8.

Frequentie	7x of meer	4-6x	1-3x	0x
VOOR	0%	0%	14%	86%
NA	0%	0%	10%	90%

Figuur 9.2 Percentages ongewenst gedrag beleefd door ouders van groep 8.

Frequentie	7x of meer	4-6x	1-3x	0x
VOOR	0%	25%	37,5%	37,5%
NA	0%	0%	0%	100%

Figuur 9.3 Percentages ongewenst gedrag waargenomen door leraren van groep 8.

Figuur 10: Mate van ongewenst gedrag bij beginmeting en eindmeting in groep 5 t/m 7 ervaren door kinderen en waargenomen door leraren.

Figuur 10 vertoont de resultaten van de controlegroep. De door kinderen van groep 5 t/m 7 ervaren mate van ongewenst gedrag is nagenoeg gelijk gebleven. Ook leraren constateren nauwelijks afname van ongewenst gedrag.

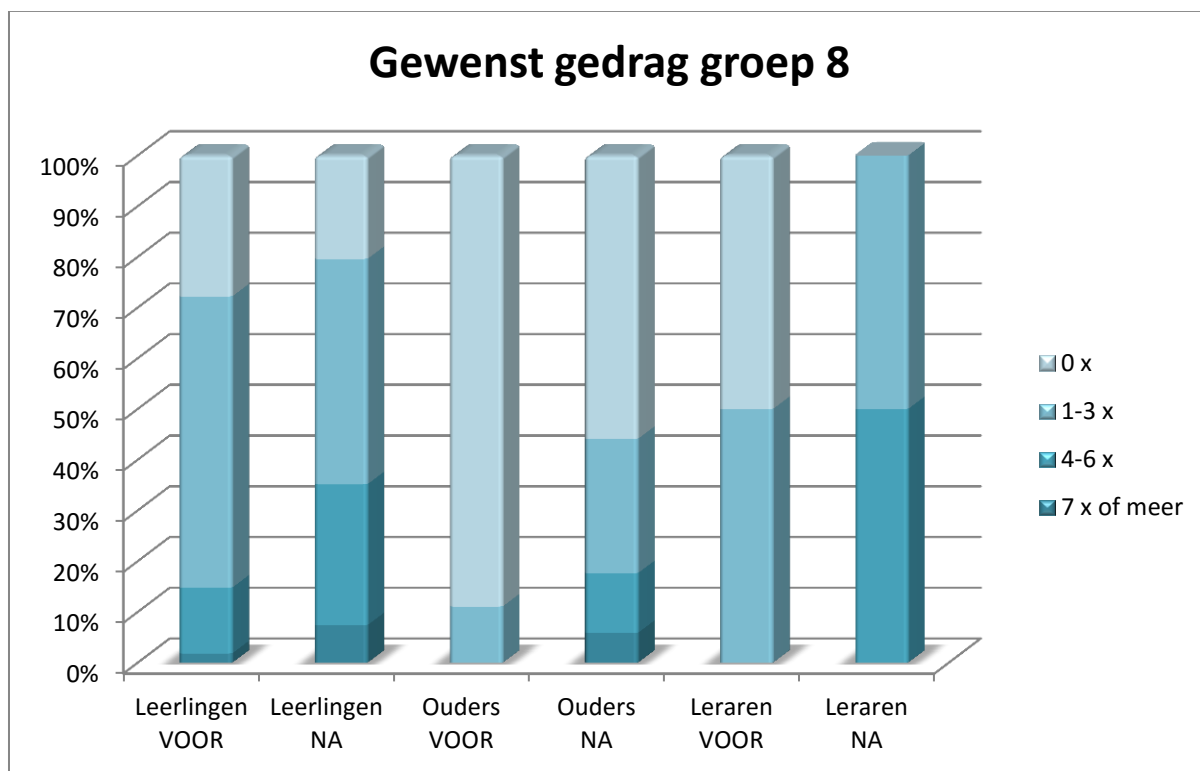
Figuur 10.1 en 10.2 laten de afzonderlijke percentages zien.

Frequentie	7x of meer	4-6x	1-3x	0x
VOOR	0%	1%	14%	85%
NA	1,5%	1,5%	14%	83%

Figuur 10.1: Percentages ongewenst gedrag ervaren door kinderen in groep 5 t/m 7.

Frequentie	7x of meer	4-6x	1-3x	0x
VOOR	2%	6%	48%	44%
NA	0%	4%	48%	48%

Figuur 10.2: Percentages ongewenst gedrag waargenomen door leraren.

Figuur 11: Mate van gewenst gedrag in groep 8 ervaren door kinderen, beleefd door ouders van groep 8 kinderen en waargenomen door de leraren van groep 8.

Uit figuur 11 valt waar te nemen dat de mate van gewenst gedrag in groep 8 ten opzichte van 'voor' de interventie 'frequenter buitenspelen' is gegroeid. Kinderen uit groep 8, de ouders en de groep 8 leraren ervaren of constateren een toename van gewenst gedrag.

Figuur 11.1, 11.2 en 11.3 laten de afzonderlijke percentages zien.

Frequentie	7x of meer	4-6x	1-3x	0x
VOOR	2%	13%	57%	28%
NA	4%	28%	44%	20%

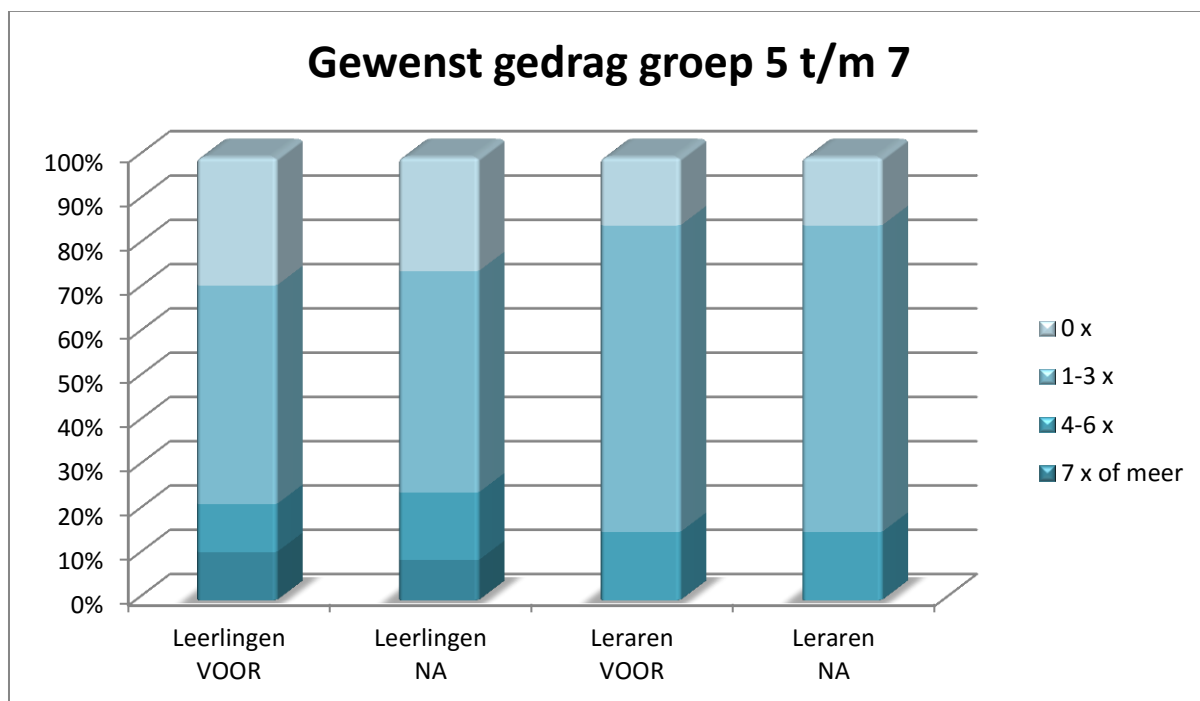
Figuur 11.1: Percentages gewenst gedrag ervaren door kinderen in groep 8.

Frequentie	7x of meer	4-6x	1-3x	0x
VOOR	0%	0%	11%	89%
NA	6%	12%	26%	56%

Figuur 11.2: Percentages gewenst gedrag beleefd door de ouders van groep 8

Frequentie	7x of meer	4-6x	1-3x	0x
VOOR	0%	0%	50%	50%
NA	0%	50%	50%	0%

Figuur 11.3: Percentages gewenst gedrag waargenomen door leraren van groep 8

Figuur 12: Mate van gewenst gedrag in groep 5 t/m 7 ervaren door kinderen en waargenomen door leraren.

Figuur 12 demonstreert de controlegroep. Te constateren valt dat de mate van gewenst gedrag voor zowel leerlingen van groep 5 t/m 7 als leraren nagenoeg gelijk is gebleven.

Figuur 12.1 en 12.2 laten de afzonderlijke percentages zien.

Frequentie	7x of meer	4-6x	1-3x	0x
VOOR	11%	11%	49%	29%
NA	9%	15%	50%	26%

Figuur 12.1: Percentages gewenst gedrag ervaren door kinderen in groep 5 t/m 7

Frequentie	7x of meer	4-6x	1-3x	0x
VOOR	0%	15,5%	69%	15,5%
NA	0%	15,5%	69%	15,5%

Figuur 12.2: Percentages gewenst gedrag waargenomen door leraren.

Hoofdstuk 5 Conclusie, discussie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zal aan de hand van samengebrachte gegevens een conclusie worden getrokken. Aansluitend zal de conclusie ter discussie worden gesteld. Op basis van de bevindingen worden tenslotte aanbevelingen gepresenteerd voor wat betreft mogelijke toekomstige interventies in de beroepspraktijk of vervolgonderzoek.

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, is zowel literatuuronderzoek als actieonderzoek (met overlap op ontwerponderzoek) verricht.

5.1 Conclusie en discussie

Verwachtingen

Uit literatuuronderzoek blijkt dat er betrekkelijk weinig onderzoek gedaan is naar de relatie tussen bewegen en gedrag, op scholen. Hoewel onderzoek onder kinderen op scholen achtergebleven is, schept de gunstige relatie tussen fysieke activiteit, het psychisch welbevinden en het zelfbeeld, verwachtingen omtrent de uitkomsten van dit onderzoek (Stegeman, 2007). Echter blijft het causaal verband onduidelijk. Bevindingen over de mogelijke effecten van beweging op de gehele ontwikkeling van kinderen, verkregen uit studies buiten het onderwijs (Breedveld et al, 2010) doen vermoeden dat er een positief verband bestaat. Deze bevindingen kunnen niet zo maar overgedragen worden naar de context binnen de school (Stegeman, 2007). De praktijk uit Finland schetst eveneens een beeld omtrent de positieve verwachtingen betreffende de invloed van frequenter buitenspelen op de daling van ongewenst gedrag.

Conclusie en discussie

Het integreren en analyseren van onderstaande deelvragen leidt tot een antwoord op de onderzoeksvraag.

Antwoord deelvraag 1

Hoe vaak en op welke wijze wordt er momenteel op de onderzoeksschool in groep 5 tot en met 8 tijdens schooltijd buiten gespeeld?

In groep 5 tot en met 8 wordt er op de onderzoeksschool iedere lesdag in totaal 30 minuten buiten gespeeld. Thuis zitten kinderen tegenwoordig vaker binnen achter de computer, alsmede de toename van bebouwing zorgt voor een afname van buitenspelen (OMJS, 2012). Uitbreiding van bebouwing speelt echter geen rol in de afname van buitenspelen bij kinderen op de onderzoeksschool. Wel geven zij aan vaak en graag achter hun device te zitten. Aangezien buitenspelen van groot belang

is voor de ontwikkeling van sociale vaardigheden van een kind (OMJS, 2012 & J/M Ouders, z.d.) zou het op de onderzoeksschool meer gestimuleerd mogen worden.

De statistieken voorafgaand aan dit onderzoek wijzen uit dat per week 52% van de kinderen uit groep 8 in enige of meerdere mate ongewenst gedrag door een ander kind ervaart. Daarnaast ervaart 28% van de kinderen uit groep 8 per week tijdens het buitenspelen geen enkele positieve gedraging. Er blijken echter minder gedragingen te worden waargenomen dan ervaren. Een reden voor dit verschil zou kunnen zijn, dat je als observator niet al het gedrag tijdens het buitenspelen tegelijk kunt waarnemen of niet correct interpreteert. De totaliteit aan ervaren ongewenste gedragingen ligt procentueel boven gewenste gedragingen. Uit de literatuur blijkt dat een op de zes kinderen (16,6%) ongewenst gedrag vertoont (Breedveld et al, 2010 & Van Lieshout, 2009). Dit betreft een lager percentage dan op de onderzoeksschool. Het buitenspelen krijgt een gemiddelde beoordeling van 'voldoende/ruim voldoende'. Wanneer dit alles met elkaar in verband gebracht wordt, ontstaat een beeld van buitenspelen dat verbeterd zou kunnen worden.

Antwoord deelvraag 2

Welk ongewenst gedrag doet zich voor?

Fysiek en verbaal ongewenst gedrag zijn sterk vertegenwoordigde categorieën ongewenst gedrag bij groep 5 tot en met 8. Hoewel het meest zichtbaar blijkt deze constatering tevens uit de enquêtes. Kinderen uit groep 8 ervaren het meest veelvuldig 'verbaal ongewenst gedrag'. Leraren daarentegen nemen het frequentst het 'buitensluiten' waar. Mogelijk interpreteren leraren gedrag als buitensluiten en wordt dit door kinderen niet zo ervaren. 'Iets vernielen' wordt nauwelijks tot niet waargenomen of ervaren. Bij ongewenst gedrag is de mogelijkheid van beïnvloeding van buitenaf groot, aldus Van Lieshout (2009). Wisselwerking tussen de aanleg van het kind en input vanuit de omgeving, zoals leraren, leerlingen of interventies kunnen het probleem verminderen of verergeren. Zo lijkt de onderzoeksschool met de implementatie van SWPBS en diens positieve insteek op de goede weg om ongewenst gedrag te reduceren. De interventie 'frequenter buitenspelen' zou daarbij van meerwaarde kunnen zijn.

Antwoord deelvraag 3

Hoe wordt de uitgekozen Finse interventie 'Frequenter buitenspelen' door kinderen, leraren en ouders ervaren?

Als gevolg van de interventie 'frequenter buitenspelen', is de beoordeling van het buitenspelen door alle bronnen opgewaardeerd. Ouders hebben de gemiddelde beoordeling veranderd van 'voldoende' naar 'goed'. Leraren ervaren een verbetering van 'voldoende/ruim voldoende' naar 'ruim voldoende/goed'. De leerlingen van groep 8 laten de beoordeling groeien van 'goed' naar 'zeer goed'. Het gemiddelde van deze

beoordelingen maakt dat het frequenter buitenspelen met een 'goed' gewaardeerd wordt.

Uit de reacties van kinderen blijkt dat zij na afloop van het onderzoek graag het 'frequenter buitenspelen' voortzetten. Zij hebben het onderzoek als prettig en zinvol ervaren. Hoewel deze beleving subjectief is, blijkt de positieve invloed van frequenter buitenspelen ook uit de observaties en de kwantitatieve gegevens uit de enquêtes. Kinderen hebben aangegeven zowel een fijnere sfeer tijdens het buitenspelen als in de klas te ervaren en tevens beter te kunnen concentreren tijdens de les.

Verschillende leraren hebben verklaard de positieve ontwikkelingen van groep 8 te hebben gadeslagen en voelen er wel wat voor het frequenter buitenspelen in de gehele school door te zetten. Het bij aanvang geconstateerde percentage gewenst gedrag van de onderzoeksschool is weliswaar gestegen van 72% naar 75% (bijlage 1), maar het gemiddeld percentage van 85% zou slechts haalbaar kunnen zijn wanneer het frequenter buitenspelen, volgens de principes van SWPBS schoolbreed geïmplementeerd zou worden (Golly & Sprague, 2015).

Enkele ouders hebben in de enquête aangegeven buitenspelen essentieel te vinden voor kinderen en dit onderzoek daarmee als waardevol te bestempelen. De theorie bevestigt dit belang van buitenspelen (OMJS, 2012 & J/M Ouders, z.d.). Deze visie zal nauwelijks meegespeeld hebben in de beantwoording van de enquêtevragen, aangezien daarin voornamelijk om frequentie van voorkomend (on)gewenst gedrag gevraagd is.

Antwoord onderzoeksvraag

“Op welke wijze heeft frequenter buitenspelen invloed op naar buiten gekeerd ongewenst gedrag op de speelplaats door kinderen uit groep 8?”

Uit alle diagrammen blijkt een positieve, doorgaans gangbare, relatie tussen 'frequenter buitenspelen' en de afname van ongewenst gedrag. De beginmetingen aangaande de onderzoeksgroep laten hogere waarden zien voor wat betreft de aanwezigheid van ongewenst gedrag dan de eindmetingen. Ter onderbouwing van deze constatering laten de beginmetingen voor wat betreft de aanwezigheid van gewenst gedrag aangaande de onderzoeksgroep lagere waarden zien dan de eindmetingen. Algeheel kan uit de statistieken geconcludeerd worden dat het ongewenst gedrag is afgenomen. Gebaseerd op deze afname, lijkt enige evidentie voor de veronderstelling dat frequenter buitenspelen middels beweging en het aanhalen van sociale banden het ongewenst gedrag heeft verminderd. Stegeman (2007) benadrukt deze positieve relatie tussen fysieke activiteit en de affectieve en sociale ontwikkeling van kinderen. Echter studies naar de effecten van fysieke activiteit op school zijn achtergebleven. Om met meer zekerheid de conclusie te kunnen trekken, zijn de resultaten van de controlegroep geanalyseerd. Opvallend is dat de diagrammen aangaande de controlegroep zowel bij de beginmeting als bij de

eindmeting nagenoeg gelijkblijvende waarden betreffende gewenste en ongewenste gedragingen vertonen. Uitzondering hierop zijn de cirkeldiagrammen welke de beoordeling van het buitenspelen door de controlegroep en alle leraren weergeven. Hoewel het geven van een verklaring lastig blijft, zou er sprake kunnen zijn van een externe factor die de beoordeling in positieve zin beïnvloedt, zoals verbetering van de weersomstandigheden. Dit zou dan van toepassing zijn op zowel de onderzoeksgroep als de controlegroep.

De conclusie van het onderzoek luidt:

<i>Door frequenter buiten te spelen laten de kinderen in groep 8 op de speelplaats aanzienlijk minder naar buiten gekeerd ongewenst gedrag zien.</i>
--

Bij de interpretatie van de gegevens is enige terughoudendheid gepast. Hoewel er samenhang is tussen frequenter buitenspelen en de afname van ongewenst gedrag, heeft dat geen oorzakelijke relatie te verklaren. Het feit dat het lente is geworden, kan meespelen in het gedrag evenals in de beleving van het buitenspelen. Kinderen uit groep 8 geven in de enquête aan het buitenspelen zonder andere groepen als prettig te ervaren. Ondanks de grote speelplaats en het uitgestrekte grasveld van de onderzoeksschool lijkt meer ruimte en/of rust bij te dragen aan fijner buitenspelen. Daarnaast wijst De Lange (et al, 2011) op de mogelijke beperking van het observeren. Niet door alle leerkrachten zal objectief geobserveerd zijn. Dit blijkt wel uit de interpretaties van waargenomen voorkomende ongewenste gedragingen door leraren. De discrepantie in beleving met name betreffende 'buitensluiten' in vergelijking tot de beleving van kinderen geeft aan dat het moeilijk blijkt om objectief te registreren. Wellicht zouden beeldopnames geschikter zijn geweest. Bij het afnemen van interviews zou tevens beter op de beleving kunnen worden gelet. Praktisch echter een minpunt in verband met de vele interviews die afgenomen dienen te worden.

Wanneer ik terugblik op het onderzoek blijkt ondanks effectieve reflectie met betrokkenen dat de reflecterende poot van actieonderzoek wat minder krachtig naar voren komt. Weliswaar bespeur ik overlap op ontwerponderzoek, omdat er een interventie ontworpen is door mij als onderzoeker. Het blijkt in de praktijk lastig dit onderzoek in een hokje te stoppen, vandaar 'actieonderzoek (met overlap op ontwerponderzoek)'.

Tenslotte dient te worden opgemerkt dat het onderzoek slechts een betrekkelijk korte periode omvat, waardoor voorzichtigheid bij het trekken van conclusies is geboden. Deze beperking van het onderzoek leidt tot de vraag of de behaalde resultaten wel beklijven.

5.2 Aanbevelingen

Het onderzoek is weliswaar contextgebonden, toch ontstaan nieuwe vragen en inzichten, die interessant zijn voor anderen of als basis voor vervolgonderzoek (De Lange et al, 2011).

Frequenter buitenspelen heeft ertoe geleid dat kinderen in groep 8 tijdens de onderzoeksperiode minder ongewenst gedrag op de speelplaats vertonen. De aanleiding voor dit onderzoek is vanuit het team gekomen, dat moeite heeft om te gaan met ongewenst gedrag. Deze preventieve interventie; het vaker naar buiten gaan en meer bewegen, heeft een positieve bijdrage geleverd aan het gedrag van de kinderen. Zowel Breedveld (et al, 2010) als Stegeman (2007) bevestigen dit positieve verband tussen de fysieke activiteit en sociale ontwikkeling. Naar aanleiding van het reduceren van ongewenst gedrag op de speelplaats ten gevolge van het frequenter buitenspelen, lijkt het interessant te kijken naar de effecten ervan binnen de school. Alsook lijkt het fascinerend te onderzoeken in hoeverre sociale contacten versterkt worden en dus van invloed zijn. Vervolgonderzoek naar effecten binnen de school verdient voornaamste aanbeveling. Door middel van een nieuwe onderzoekscyclus (De Bruïne et al, 2011) zou geëxploreerd kunnen worden of kinderen tevens minder ongewenst gedrag in de klas laten zien. Wanneer dit het geval is, zou 'frequenter buitenspelen' zowel schoolbreed als voor meerdere scholen van grotere toegevoegde waarde kunnen zijn. De interventie zou geheel in de lijn van SWPBS passen, aangezien deze gedragsaanpak uitgaat van positieve, schoolbrede interventies welke zichtbare, blijvende effecten hebben op het gedrag van alle kinderen (Das et al, 2014; Golly & Sprague, 2015).

Een eventueel daarop belangwekkend vervolgonderzoek zou de sociaal-emotionele ontwikkeling kunnen omvatten. Worden kinderen sociaal-emotioneel competent , worden sociale contacten versterkt door frequenter buiten te spelen? Immers is buitenspelen de plek waar de basis ligt voor het oefenen van sociale vaardigheden (OMJS, 2012).

Het onderzoek heeft slechts plaatsgevonden op één school, in één groep. Wanneer het onderzoek breder uitgevoerd wordt, kan het de mogelijkheid bieden om de lestijd en pauzetijd onderbouwd anders in te delen. Dit zou tevens gevolgen kunnen hebben voor de werktijden van leraren. Daardoor zou het onderzoek schoolstichting breed van meerwaarde kunnen zijn, aangezien er nog een oplossing gevonden dient te worden voor het probleem van de compensatie van uren in vrije dagen in het '5 gelijke dagen model', aldus de directeur van de onderzoeksschool.

5.3 Plannen voor de toekomst

Dit onderzoek wordt afgesloten met toekomstplannen (De Lange et al, 2011).

Uit onderzoek blijkt dat frequenter buitenspelen van invloed is op de afname van ongewenst gedrag. Het lijkt me uitermate interessant om samen met betrokkenen te kijken of het 'frequenter buitenspelen' voor de hele school te implementeren is. Echter zal eerst toestemming vanuit de schoolstichting gegeven dienen te worden. Het plan is ontstaan om samen met de directeur van de onderzoeksschool naar het management van de schoolstichting te gaan om daar het onderzoek te presenteren en samen te kijken wat toekomstige mogelijkheden zijn ten gevolge van de conclusie van dit onderzoek:

Ongewenst gedrag reduceert door middel van frequenter buitenspelen.

Literatuurlijst

- ❖ Andriessen, D., Onstenk, J., Delnooz, P., Smeijsters, H. & Peij, S. (2010). *'Gedragscode praktijkgericht onderzoek voor het hbo. Gedragscode voor het voorbereiden en uitvoeren van praktijkgericht onderzoek binnen het Hoger Beroepsonderwijs in Nederland'*. Advies van de Commissie Gedragscode Praktijkgericht Onderzoek in het hbo. HBO raad, vereniging van hogescholen.
- ❖ Anderson, Rush, Ayllon, & Kandel (1987), Sharpe et al. (1995), Sharpe, Crider, Vyhlidal, & Brown (1996), allen in Clenendin, Businelle, & Kelley (2005). In Breedveld, K., Bruining, J., Dorsselaer, S. van, Mombarg, R. & Nootebos, W. (2010). *'Kinderen met gedragsproblemen en sport'*. 's-Hertogenbosch.
- ❖ Baat, M. de & Moerkens, M. (2013). *'Naar meer wenselijk gedrag op de basisschool. Wat werkt?'*. Nederlands Jeugdinstituut (NJI). Utrecht.
- ❖ Borghouts, L. & Jans, L. (2011). *'Volop beweging op het schoolplein?'*. *'JSW, januari, 2011'*, 34-37.
- ❖ Breedveld, K., Bruining, J., Dorsselaer, S. van, Mombarg, R. & Nootebos, W. (2010). *'Kinderen met gedragsproblemen en sport'*. 's-Hertogenbosch.
- ❖ Bruïne E. de, Everaert H., Harinck, F., Riezebos-de Groot, A. & Ven A. van de (2011). *'Bronnenboek Onderzoekstrategieën'*. LEOZ.
- ❖ Bussemaker, M. (2007). Beleidsbrief *'De kracht van sport'*, Den Haag. In Breedveld, K., Bruining, J., Dorsselaer, S. van, Mombarg, R. & Nootebos, W. (2010). *'Kinderen met gedragsproblemen en sport'*. 's-Hertogenbosch.
- ❖ Das, T., Haasen, M., Souisa-Vlam, Y., Wichers-Bots, J. & Boezen, W. (2014). *'Geïnspireerd door PBS!'*
- ❖ Dordel & Breithecker (2003); Metzler (z.d.); Hollmann & Strüder (2003); Raviv & Low (1990). In Stegeman (2007). *'Effecten van sport en bewegen op school: Een literatuuronderzoek naar de relatie van fysieke activiteit met de cognitieve, affectieve en sociale ontwikkeling'*. 's-Hertogenbosch: W. J. H. Mulier Instituut.
- ❖ Goei, S., Nelen, M., Oudheusden, M. van, Bruïne, E. de, Piscaer, D., Roozeboom, C., Schoorel, B., & Blok, R. (2010). *'Omgaan met gedragsproblemen in het onderwijs: SWPBS.'*
- ❖ Golly, A. & Sprague, J. (2015). *'Positive Behavior Support; Goed gedrag kun je leren! Doelmatige strategieën voor in de school'*.
- ❖ Greenwood, C., Kratochwill, T. & Clements, M. (2008). In Goei, S., Nelen, M., Oudheusden, M. van, Bruïne, E. de, Piscaer, D., Roozeboom, C., Schoorel, B., & Blok, R. (2010). *'Omgaan met gedragsproblemen in het onderwijs: SWPBS.'*
- ❖ Hervet, R. (1952). In Stegeman (2007). *'Effecten van sport en bewegen op school: Een literatuuronderzoek naar de relatie van fysieke activiteit met de cognitieve, affectieve en sociale ontwikkeling'*. 's-Hertogenbosch: W. J. H. Mulier Instituut.

- ❖ Inspectie van het Onderwijs (2016). *'Leerlingen over hun eigen droomschool'*. *'De Staat van de Leerling 2016'*. Utrecht.
- ❖ Lange, R. de, Schuman, H. & Montesano Montessori (2011). *'Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals'*. Antwerpen /Apeldoorn: Garant.
- ❖ Lieshout, T. van (2009). *'Pedagogische adviezen voor speciale kinderen'*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- ❖ Matthys, W. (2012). In Paternotte (2012). 'Niet altijd voor het leven'. *'Balans magazine, februari 2012'*, 44-47.
- ❖ Meersbergen, E. van & Jeninga, J. (2012). *'De ecologie van de leerling. Een systeemgericht model voor het onderwijs'*.
- ❖ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2005). *'Het onderwijssysteem in Nederland 2005'*. Eurydice Nederland.
- ❖ Orobio de Castro, B. (2005). In Paternotte, A. (2005). 'De meester heeft de pik op mij'. *'Balans magazine, april 2005'*, 6-11.
- ❖ Overveld, C. van (2010). 'Onderwijs en gedragsproblemen: prioriteit voor preventie'. *'Tijdschrift voor orthopedagogiek, 49 (2010)'*, 119-129. Hogeschool Utrecht.
- ❖ Paternotte, A. (2005). 'De meester heeft de pik op mij'. *'Balans magazine, april 2005'*, 6-11.
- ❖ Quekel, D. (2013). *'Externaliserende gedragsstoornissen: Oppositionele opstandige en antisociale gedragsstoornis'*. Tilburg: MSEN Fontys OSO.
- ❖ Sahlberg, P. (2013). *'Finnish Lessons: Wat Nederland kan leren van het Finse onderwijs.'*
- ❖ Sahlberg, P. (2012). *'Finnish Lessons: What can the world learn from educational change in Finland?'*
- ❖ Schreuder, L. & Messing, C. (2012). *'Werken met groepen; Wat zijn de basisbehoeften van kinderen in een groep'*. Utrecht: Nederlands Jeugd Instituut.
- ❖ Stegeman, H. (2007). *'Effecten van sport en bewegen op school: Een literatuuronderzoek naar de relatie van fysieke activiteit met de cognitieve, affectieve en sociale ontwikkeling'*. 's-Hertogenbosch: W. J. H. Mulier Instituut.
- ❖ Tuijl, C. (2009). *'Uitdagende kinderen tijdig in beeld'*. Hogeschool Edith Stein/Onderwijskundig centrum Twente en Expertis Onderwijsadviseurs, Hengelo.
- ❖ Verhulst, F. (2008). *'Leerboek Kinder- en Jeugdpsychiatrie'*. Assen: Van Gorcum.
- ❖ Wolf, K. van der, & Beukering, T. van (2009). *'Gedragsproblemen in scholen'. 'Het denken en handelen van leraren'*. Leuven: Acco.

Multimedia

- ❖ Algemeen Nederlands Persbureau (ANP). (2016).
Verkregen op 28 maart 2016 via:

<http://www.nu.nl/binnenland/3494453/tachtig-procent-van-docenten-heeft-last-van-hoge-werkdruk.html>

- ❖ De Rijksoverheid. Voor Nederland. (z.d.).
Verkregen op 18 januari 2016 via:

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/schooltijden-en-onderwijstijd/inhoud/normen-onderwijstijd>

- ❖ Effectmeting & doelbereik door Claudia de Graauw (z.d.).
Verkregen op 24 april 2016 via:

<http://claudiadegraauw.nl/vragenlijst-als-onderzoeksmethode-voor-en-nadelen/>

- ❖ Het geheim van het Finse onderwijs. (2013).
Verkregen op 11 november 2014 via:

<https://www.youtube.com/watch?v=eD3pCojKRQY>

- ❖ Het kind. (z.d.). 'Lof voor en waarschuwing bij Finnish lessons'.
Verkregen op 17 januari 2016 via:

<http://hetkind.org/2013/01/17/lof-voor-en-waarschuwing-bij-finnish-lessons/>

- ❖ J/M Ouders. (z.d.).
Verkregen op 11 april 2016 via:

<https://www.jmouders.nl/vrije-tijd/spelen/buitenspelen>

- ❖ Mens en samenleving. (2013).
Verkregen op 17 augustus 2015 via:

<http://mens-en-samenleving.infonu.nl/psychologie/117071-het-sociale-bewustzijn-interpretatie-van-gedrag.html>

- ❖ Nederlands Jeugdinstituut (NJI). (2014). 'School-Wide Positive Behavior Support'.

Verkregen op 27 februari 2015 via:

<file:///C:/Users/Lisette/Downloads/School-Wide-Positive-Behavior-Support.pdf>

- ❖ OECD, education GPS. (z.d.).

Verkregen op 7 september 2015 via:

<http://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=FIN&treshold=10&topic=PI>

- ❖ Onderwijsgroeten uit Finland. (2013).

Verkregen op 11 november 2014 via:

<https://www.youtube.com/watch?v=5cive56jKxU>

- ❖ Onderwijs maak je samen (OMJS).

Buitenspelen is voor iedereen. (2012).

Verkregen op 25 januari 2016 via:

<http://www.onderwijsmaakjesamen.nl/actueel/buitenspelen-is-voor-iedereen/>

- ❖ Pim Breebaart I Blog. (2012).

Verkregen op 17 januari 2016 via:

<http://www.pimbreebaart.nl/blog/?p=1223>

- ❖ Studietips en studieondersteuning. Universiteit Leiden. (2011).

Verkregen op 23 januari 2016 via:

<http://www.studietips.leidenuniv.nl/concendo.html>

- ❖ The Finland Phenomenon 1 of 4. (2012).

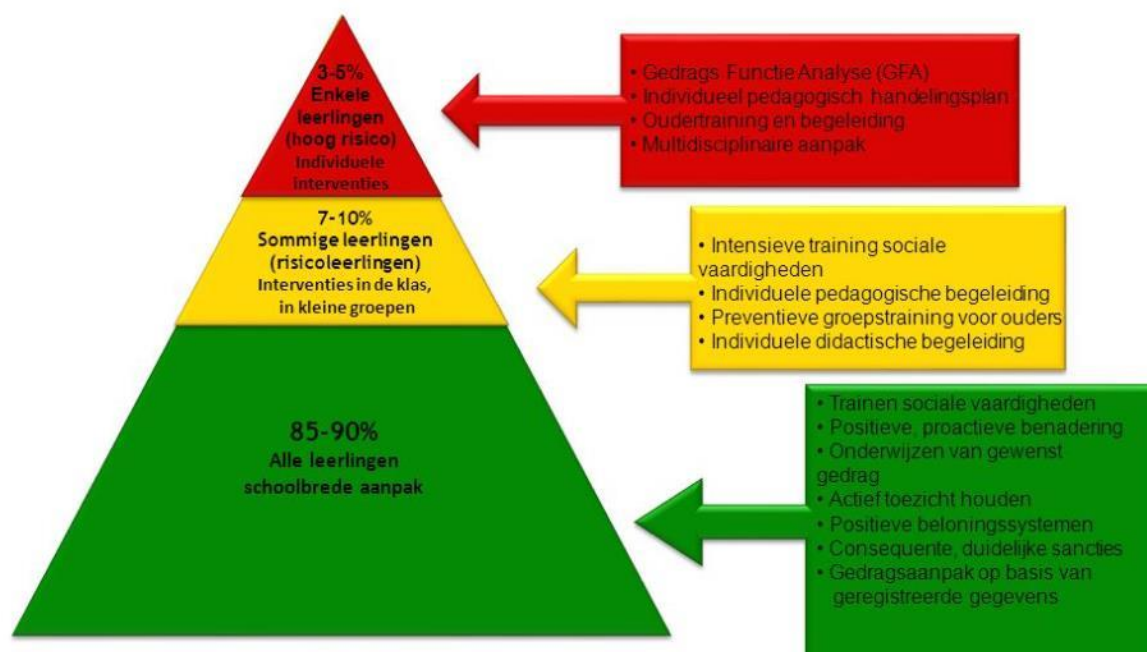
Verkregen op 29 september 2015 via:

<https://www.youtube.com/watch?v=VhH78NnRpp0>

Bijlagen

Bijlage 1: Onderverdeling interventies op basis van gedrag

Op basis van het 'three-tiered model'.

Het 'Three-tiered model' (Goei et al, 2010).

Onderverdeling gedragsinterventies op basis van het three-tiered model.

Groep	1-2	1-2	3	4	5	6	7a	7b	8V	8N	%V	%N
Rood	3	1	3	5	1	4	4	3	3	0	27=13%	24=11%
Geel	5	5	4	4	4	2	3	2	3	1	32=15%	30=14%
Groen	18	19	19	12	16	24	12	14	21	26	155=72%	160=75%
Totaal	26	25	26	21	21	30	19	19	27	27	214=100%	214=100%

V = Voorafgaand aan het onderzoek

N = Na het onderzoek

Bijlage 2: Observatielijst 'Hoe vaak wordt er buiten gespeeld?'

Op de onderzoeksschool:

Maandag – Dinsdag – Woensdag – Donderdag - Vrijdag

Groep:		1	2	3	4	5	6	7	8
Tijd:									
08:30-08:45									
08:45-09:00									
09:00-09:15									
09:15-09:30									
09:30-09:45									
09:45-10:00									
10:00-10:15									
10:15-10:30		X	X	X	X	X	X	X	X
10:30-10:45		X	X						
10:45-11:00		X	X						
11:00-11:15									
11:15-11:30									
11:30-11:45									
11:45-12:00									
12:00-12:15									
12:15-12:30		X	X	X	X	X	X	X	X
12:30-12:45		X	X						
12:45-13:00		X	X						
13:00-13:15									
13:15-13:30									
13:30-13:45									
13:45-14:00									
School is uit.									

Bijlage 3: Enquêtes voor kinderen, naar gedrag en de kwaliteit van het buitenspelen.

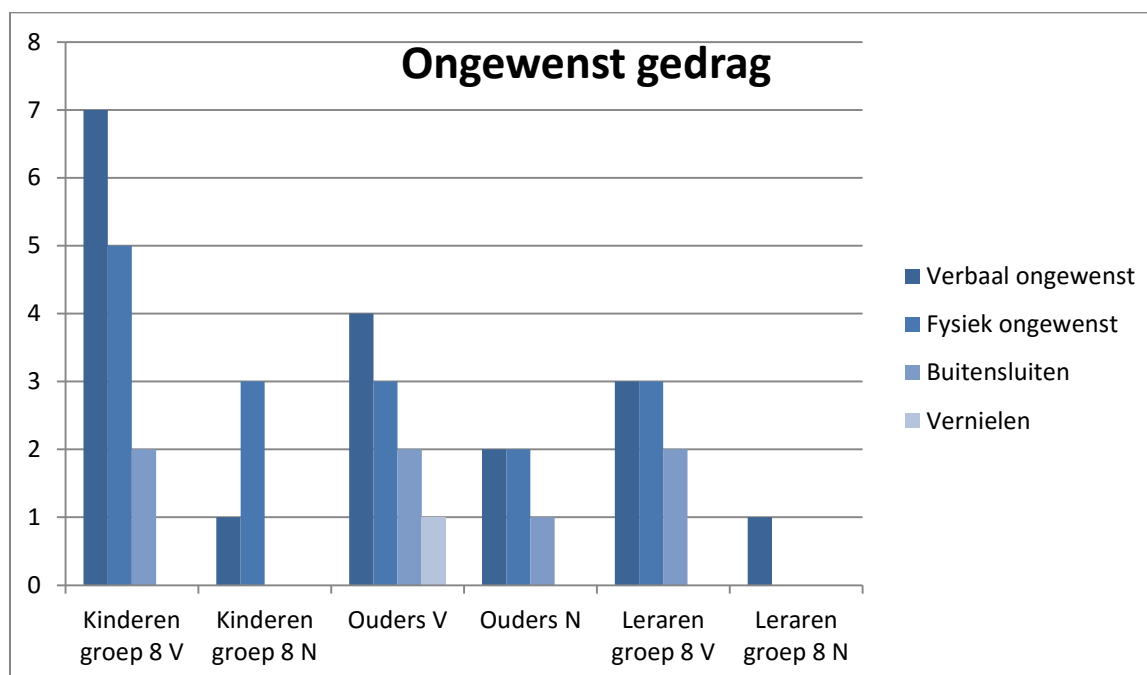
Enquête voor het onderzoek:

<http://www.surveio.com/survey/d/A8T9G9G1N4L7F0Z5L>

Enquête na het onderzoek:

<http://www.surveio.com/survey/d/M7C2N4P2A0R2L0J0L>

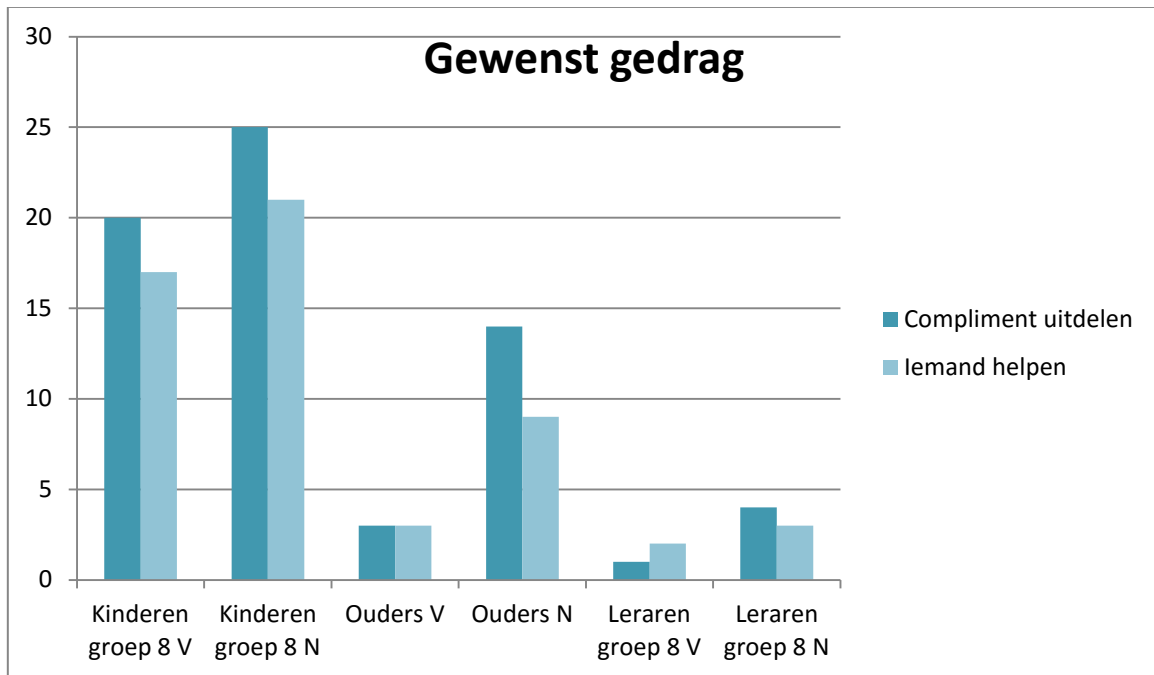
* Uitslagen uit enquêtes in diagrammen

Uit de enquêtes opgemaakt aantal keer voorkomend ongewenst gedrag door groep 8, per week.

V = Voor het praktijkgericht onderzoek

N = Na het praktijkgericht onderzoek

Uit de enquêtes opgemaakt aantal keer voorkomend gewenst gedrag door groep 8, per week.

V = Voor het praktijkgericht onderzoek

N = Na het praktijkgericht onderzoek

Bijlage 4: Enquêtes voor ouders, naar gedrag en de kwaliteit van het buitenspelen.

Enquête voor het onderzoek:

<http://www.surveio.com/survey/d/G3N6R4P7R9V9J6L4P>

Vanwege de niet werkende link zijn de vragen van deze enquête in de bijlage toegevoegd:

1. Wat is uw indruk van de kwaliteit van het buitenspelen op Den Omgang?

Onvoldoende

Voldoende

Ruim voldoende

Goed

2. In de afgelopen week, hoe vaak kwam uw kind thuis met de mededeling tijdens het buitenspelen last te hebben gehad van verbale agressie, zoals schelden of beledigen?

0x

1-3x

4-6x

7x of meer

3. In de afgelopen week, hoe vaak kwam uw kind thuis met de mededeling tijdens het buitenspelen buitengesloten te worden?

0x

1-3x

4-6x

7x of meer

4. In de afgelopen week, hoe vaak kwam uw kind thuis met de mededeling tijdens het buitenspelen last te hebben gehad van fysieke agressie, zoals: duwen, iemand laten struikelen of spugen, schoppen of slaan?

0x

1-3x

4-6x

7x of meer

5. In de afgelopen week, hoe vaak kwam uw kind thuis met de mededeling tijdens het buitenspelen last te hebben gehad van iemand die iets met opzet kapot maakte?

0x

1-3x

4-6x

7x of meer

6. In de afgelopen week, hoe vaak kwam uw kind thuis met de mededeling tijdens het buitenspelen te zijn geholpen door een ander?

0x

1-3x

4-6x

7x of meer

7. In de afgelopen week, hoe vaak kwam uw kind thuis met de mededeling tijdens het buitenspelen een compliment te hebben ontvangen?

0x

1-3x

4-6x

7x of meer

8. In de afgelopen week, hoe vaak kwam uw kind thuis met de mededeling tijdens het buitenspelen plezier te hebben gehad?

0x

1-3x

4-6x

7x of meer

9. Welke beoordeling zou u het buitenspelen door groep 8 op Den Omgang willen geven?

Onvoldoende

Matig

Voldoende

Ruim voldoende

Goed

Zeer goed

10. Mocht u verder nog iets toe te voegen hebben, kan dat hier...

Mail naar ouders voorafgaand aan het praktijkgericht onderzoek

Beste ouders,

Hartelijk dank voor het invullen van de enquête ten behoeve van mijn onderzoek. Mocht u hier niet aan toegekomen zijn, maar er toch nog aan deel willen nemen, gelieve onderstaande link te openen:

<http://www.surveio.com/survey/d/G3N6R4P7R9V9J6L4P>

Onderzoek in de praktijk

In het kader van mijn onderzoeksvraag:

“Op welke wijze heeft frequenter buitenspelen invloed op naar buiten gekeerd ongewenst gedrag op de speelplaats door kinderen uit groep 8?”

zullen de kinderen uit 8 vanaf maandag 29 februari gedurende een periode van vier weken frequenter buitenspelen. Hiervoor zal de organisatie van de onderwijstijd worden aangepast naar de volgende indeling:

Gebruikelijke indeling op school:

08:30 - 10:15 uur Les

10:15 - 10:30 uur Pauze

10:30 - 12:00 uur Les

12:00 - 12:15 uur Lunch

12:15 - 12:30 uur Pauze

12:30 - 14:00 uur Les

Tijdelijk nieuwe indeling in groep 8:

08:30 - 09:40 uur Les

09:40 - 09:50 uur Pauze

09:50 - 11:00 uur Les

11:00 - 11:10 uur Pauze

11:10 - 12:15 uur Les

12:15 - 12:30 uur Pauze

12:30 - 12:45 uur Lunch

12:45 - 14:00 uur Les

Fysieke activiteit heeft een positief effect op leren, concentratie en taak-werkhouding. Na zes weken (4 weken onderzoek en nog eens 2 weken observaties en enquêtes) zal ik aan de hand van vergeleken observaties en enquête uitslagen bepalen in welke mate het frequenter buitenspelen tevens een positieve invloed op het gedrag van de kinderen heeft gehad. Ik heb zin om hiermee in de praktijk aan de slag te gaan en ben benieuwd of uw kind ook enthousiast thuiskomt...

Enkele praktische kanttekeningen:

-De kinderen mogen hun fruit/drinken al naar gelang persoonlijke behoefte in de eerste en/of tweede pauze nuttigen.

-Ik heb de lunch na de derde maal buitenspelen geplaatst, zodat de kinderen de laatste pauze om 12:15 uur hebben en dus toch nog elke dag in contact kunnen komen met

andere kinderen van de school.

-Het surveilleren op de eerste twee pauze tijden wordt gedaan door L. (duo) op maandag en dinsdag, door mij op woensdag, donderdag en vrijdag.

-Het surveilleren in de derde pauze tijd zal door dezelfde mensen als normaal worden gedaan.

Mocht u vragen of opmerkingen hebben, laat me dit dan alstublieft even weten.

Groeten, Lisette Spijkers-Danen

Enquête na het onderzoek:

<http://www.surveio.com/survey/d/M8I8E9N6C7H2Q9J9M>

Uitslagen uit enquêtes in diagrammen (Zie bijlage 3 *)

Bijlage 5: Enquêtes voor leraren, naar gedrag en de kwaliteit van het buitenspelen.

Enquête voor het onderzoek:

<http://www.surveio.com/survey/d/M8I1T9I9R0H6T7X1Q>

Enquête na het onderzoek:

<http://www.surveio.com/survey/d/G8I4N9K8A8U8R7R8Q>

Uitslagen uit enquêtes in diagrammen (Zie bijlage 3 *)

Bijlage 6: Turfobservatielijst '(On)gewenst gedrag'.

Observator: _____ **Datum:** 2016 **Tijd:** _____ uur

Groep	1 - 4	5	6	7	8	Totaal
Aantal kn	95	21	30	37	27	210
Verbaal ongewenst						
Fysiek ongewenst						
Buitensluiten						
Iets vernielen						
Totaal ongewenst						
Compliment uitdelen						
Iemand helpen						
Totaal gewenst						

Turfobservatielijst (On)gewenst gedrag met totaliteit aan ingevulde aantallen van voorkomende (on)gewenst gedragingen

Voor het praktijkgericht onderzoek

Groep	1 - 4	5	6	7	8	Totaal
Aantal kn	95	21	30	37	27	210
Verbaal ongewenst	X	1	2	1	4	8
Fysiek ongewenst	X	4	2	3	3	12
Buitensluiten	X	0	1	1	1	3
Iets vernielen	X	1	0	0	0	1
<i>Totaal ongewenst</i>	X	6	5	5	8	24
Compliment uitdelen	X	1	2	1	1	5
Iemand helpen	X	1	0	2	2	5
<i>Totaal gewenst</i>	x	2	2	3	3	10

Na het praktijkgericht onderzoek

Groep	1 - 4	5	6	7	8	Totaal
Aantal kn	95	21	30	37	27	210
Verbaal ongewenst	x	2	2	1	1	6
Fysiek ongewenst	x	3	2	4	0	9
Buitensluiten	x	0	0	1	0	1
Iets vernielen	x	1	0	0	0	1
<i>Totaal ongewenst</i>	x	6	4	6	1	17
Compliment uitdelen	x	1	3	2	5	11
Iemand helpen	x	2	0	2	2	6
<i>Totaal gewenst</i>	x	3	3	4	7	17